

Joghistória

Az Eötvös Loránd Tudományegyetem
Állam- és Jogtudományi Kar
Magyar Állam- és Jogtörténeti Tanszék
Tudományos Diákkörének folyóirata

XVIII. évfolyam, III. szám

Kedves Olvasóink!

A Magyar Állam- és Jogi Történeti Tanszék Tudományos Diákköre (MÁJT TDK) nevében szeretettel köszöntjük régi és új olvasóinkat.

A Joghistoria először előző év márciusában jelentkezett rovatokkal. A mostani újságban ismét ezt a szerkesztési elvet szeretnénk követni, reméljük, hogy ez segíti a lapban történő eligazodást, s az továbbra is kellemes és hasznos időtöltés jelent majd mindenki számára.

A Joghistoria mellett – ha igazán össze akarjátok kötni a kellemest a hasznossal – ajánljuk a TDK üléseket, melyek során még jobban elmélyedhettek a jogtörténetben, a szakma nagyjait hallgathatjátok, és kérdéseket tehettek fel nekik. Az üléseket mindig a hallgatóság – tehát Ti – alakítjátok, a szakmai részek mellett nagy hangsúlyt kapnak az érdekességek, az átfogó ismeretek, a hallgatóbarát előadásmód, valamint az interaktivitás. Ha kérdésetek van – akár a féléves programokkal, előadásokkal, akár az anyaggal kapcsolatban, forduljatok hozzánk nyugodtan, vagy látogassatok el a <http://www.majt.hu> oldalra.

A Tudományos Diákkör tagjai

majttkd@gmail.com

Csatlakozz hozzánk a Facebook-on is!

<http://www.facebook.com/MAJTDDK>

Tartalomjegyzék

1. Országalma - Orbán András: A képviselőházi őrség története	4. oldal
2. Tükörcép -Bocsi Bernadett: A tükörcép tükrében - Klebelsberg Kuno	9. oldal
3. Régen és ma - Zanathy Anna: A nők szerepe a háborús konfliktusokban	13. oldal
4. Kultúra - Tarjányi Karolina: Hova tovább – avagy mi is az igazi különbség az uniós és a magyar szabályozás között a büntetőjog területén?	18. oldal
5. Cikkíró pályázat:	
Zöldréti Szabolcs: Egy nap képviselőként a reformkori országgyűlésben	24. oldal
Szentgáli-Tóth Boldizsár: Ez az a terem, ahol sosem adtam elő	30. oldal

Rovataink rövid jellemzése:

Országalma: A koronázási jelvények közül az országalma a glóbuszt (földkerekséget), illetve az uralkodó által uralt szeptet (az országot) jelképezi. A rovat ennek a kis résznek az alkotmánytörténetével foglalkozik.

Tükörcép: A középkori királytükörök és a modern újságírás találkozása, azaz egy-egy jogtörténethez kapcsolódó személy (uralkodó, udvari méltóság, jogtörténész) bemutatása.

Régen és ma: A jogtörténeti és a jelenleg hatályos jogi konstrukciók találkozása. Hogyan volt akkor? Mi változott ma? Mi maradt meg?

Kultúra: Ez a rovat a jogtörténethez kevésbé kapcsolódó határterületekkel foglalkozik. Célja, hogy felkeltse az Olvasók érdeklődését más művek vagy programok iránt.

Országalma

A képviselőházi őrség története

írta: Orbán András

„Én nem bírok elképzelni az alkotmányosság szempontjából fontosabb jogot, (...) mint azt, hogy az ország abban a helyzetben legyen, hogy törvényeket alkothasson(...)”¹ – ez a szavak mintegy száz évvel ezelőtt, egy törvényjavaslat általános vitáján hangzottak el. Rakovszky Iván, a közigazgatási bizottság előadójaként olyan szerv felállítását mellett érvelt, amely a házelnöknek alárendelve biztosította volna a tanácskozási rendet és csendet.²

A 2012. április 16-án elfogadott, az Országgyűlésről szóló 2012. évi XXXVI. törvény is rendelkezik az Országgyűlés rendjének és biztonságának fenntartásáról. A házelnöknek, rendészeti feladatai ellátásában, segítségére van az Országgyűlési Őrség, az a fegyveres szerv, amely kizárólag az ő irányítása alatt áll, s amelynek történelmi előzménye az 1912. évi LXVII. törvényben felállított képviselőházi őrség. Az őrség, vagy ahogyan akkoriban hívták, a palotaőrség, 1913-as megalakulásától egészen 1949-ig látta el törvényben meghatározott, elsősorban rendvédelmi feladatait.

A képviselőházi őrség létrejöttének előzményei

Az őrség létrejöttében több tényező játszott szerepet. Egyrészt az elhatalmasodó obstrukció rendkívüli mértékben megnehezítette az Országgyűlés munkáját. Az ellenzéki képviselők sípokkal, dobokkal, cintányérokkal olyan hangzavart okoztak, mely lehetetlenné tette a tanácskozást. A módszer eredményességét mutatja, hogy a véderőről szóló törvényjavaslatot 11 hónapon keresztül tárgyalta a Tisztelt Ház.³ Szintén fontos körülménynek tekintendők az 1912. év belpolitikai fordulatai, valamint nem elhanyagolható Tisza István személyisége és ez időben betöltött szerepe sem. 1912. május 22-én ugyanis őt választották meg a Képviselőház elnökének. Tisza már első miniszterelnöksége alatt – akár a házszabályok megsértésével is – fellépett az ellenzéki obstrukció ellen, ami a híres 1904. november 18-án tartott zsebrendőrségi szavazással csúcsosodott ki. E küzdelmét házelnökként is folytatni kívánta.

Az őrség tevékenységének és jelentőségének megértéséhez röviden szót kell ejteni az országgyűlési képviselők ülésről való kizárásáról. Képviselő felfüggesztésére először 1907. május 19-én került sor, amikor a mentelmi bizottság Potocsnyák Ferencet a házszabály 258. §-a⁴ alapján 30 napra felfüggesztette.⁵ Az eljárás szerint a rendet zavaró képviselőket a házelnök javaslatára a jelenlévők egyszerű szavazással a mentelmi bizottság elé küldték, amely döntött az eset következményeiről. Problémás kérdést jelentett azonban, hogy a felfüggesztett – ugyanakkor sérthetetlen – képviselőket milyen eszközökkel lehet távol tartani az üléstől. Róluk semmilyen jogszabály nem rendelkezett, ugyanakkor

1 KN-1910-423 (1910-XVII-380)

2 <http://1000ev.hu/index.php?a=3¶m=7192> Letöltés időpontja: 2012.10.29. 10:00.

3 Tóth László: A képviselőházi őrség születésének története (Háború, forradalom, Trianon. V. Magyar Rendvédelem-történelmi Tudományos Konferencia, Bp. 1993.)

4 <http://www.ogyk.hu/e-konyvt/mpgy/hsz/1908kepvhaz/188.htm> Letöltés időpontja: 2012.10.29. 10:30.

5 Tóth László: A képviselőházi őrség születésének története (Háború, forradalom, Trianon. V. Magyar Rendvédelem-történelmi Tudományos Konferencia, Bp. 1993.)

már az Országgyűlés évenkénti üléseiről szóló 1848. évi IV. törvénycikk⁶ is felhatalmazta a házelnököt, hogy a hallgatóságot kiharcolhatja az ülésteremből, és a tanácskozás rendjének biztosítása érdekében ennek foganatosításához akár a nemzeti őrséget is igénybe veheti.

Tisza István házelnökségének első szakaszában 1912. május 22. és 1913. május 4. között a fővárosi rendőrség biztosította a Képviselőház rendjét Pavlik Ferenc főfelügyelő vezetésével. Ez úgy valósult meg, hogy a házelnök az ülést megelőző napon a belügyminisztertől írásban rekvirált bizonyos számú rendőrt, illetve utasítást adott ki, hogy a plenáris ülésről kizárt, ám mégis megjelenő képviselőket renitens hallgatóságnak kell tekinteni, így alkalmazható velük szemben a karhatalom.⁷

Az őrség létrejöttének szempontjából jelentős dátum 1912. június 4-e, ezen a napon a Képviselőház egy délelőtti és egy délutáni ülést is tartott. Tisza István a délelőtti tanácskozáson a véderőről szóló törvényt a házszabályok megsértésével szavazásra bocsátotta, amelyet így a többségben lévő képviselők – az ellenzéki obstrukció ellenére – elfogadtak. Az ennek nyomán kialakult felfokozott hangulat lehetetlenné tette a további munkát még a délutáni ülésen is, így Tisza döntő lépésre szánta el magát. Jogtalanul kivezettette a rendet zavaró ellenzéki képviselőket a szolgálatot teljesítő rendőrökkel, tehát erőszakot alkalmazott. Ugyanakkor az alkotmányosság látszatának fenntartása érdekében utólagosan jóváhagyást kért a

kormánytöbbségtől.⁸ Az eset azonban egyértelművé tette Tisza törekvéseit a házelnöki jogkör bővítése iránt. Mindazonáltal a javaslat benyújtásához ürügyre volt szükség.

1912. június 7-én a házelnök ismét ellenzéki képviselők kivezetését rendelte el, melynek nyomán az egész ellenzék egy emberként kivonult. Az incidenst követően Kovács Gyula a karzatról lerontva „Van még itt egy ellenzéki!” felkiáltással háromszor Tisza Istvánra lőtt, majd fegyverét maga ellen fordította. Érdekes, hogy a merénylő az a képviselő, aki már 1912. május 22-én megpróbálta meggyilkítani Tisza István házelnökké választását azzal, hogy a szavazóurnát a földhöz vágta.⁹

Az esetet követően 1912. október 31-én először hangzott el hivatalosan a képviselőházi őrség neve a Parlamentben, amikor Lukács László miniszterelnök benyújtotta a palotaőrségről szóló törvényjavaslatot.¹⁰

6 <http://1000ev.hu/index.php?a=3¶m=5272> Letöltés időpontja: 2012.10.29. 10:40.

7 Tóth László: A képviselőházi őrség története (A plenáris ülés 2. rész 346-362. oldal, Parlamenti Módszertani Iroda, 2003.)

8 Tóth László: Karhatalom az Országgyűlésben. A képviselőházi őrség születésének története (szakdolgozat, Rendőrtiszti Főiskola 1994/1995.)

9 Tóth László: Karhatalom az Országgyűlésben. A képviselőházi őrség születésének története (szakdolgozat, Rendőrtiszti Főiskola 1994/1995.)

10 Taus Zoltán: A parlamenti őrség kialakulása, jogállásának és feladatainak változása 1910-től napjainkig (szakdolgozat, Rendőrtiszti Főiskola 1998.)

Az 1912. évi törvényjavaslat

A javaslat tárgyalására 1912. december 10-én került sor. A közigazgatási bizottság előadójaként Rakovszky Iván ismertette a rendelkezéseket.¹¹ Indokolása során az intézkedéseket alapvetően két csoportba osztotta. Az 1. § a házelnök hatásköreit állapítja meg, a 2. §-tól kezdve pedig megjelenik – ahogy ő fogalmazott – a novum, a képviselőházi őrség.

A házelnök hatásköreivel kapcsolatos érvelés során az előadó fő célja annak bizonyítása volt, hogy a javaslatban foglaltak szellemükben az 1848. évi IV. törvénycikkkel és a házszabályokban található rendelkezésekkel megegyeznek. A fő probléma természetesen annak megindokolása volt, hogy a képviselői sérthetlenség ellenére miért vehető igénybe a megválasztottakkal szemben a karhatalom. Az előadó legerősebb érve a Képviselőház működésének biztosítása volt. Hangsúlyozta, hogy bár a képviselők kivezetése expressis verbis sem a házszabályokban, sem az 1848. évi IV. törvénycikkben nem található meg, a házszabályok 255. §-a értelmében¹² – miszerint az elnöknek a tanácskozás lehetővé tétele érdekében rögtön intézkedésekre hatásköre van – logikusan más nem következhet.

Az őrséget illetően a törvényjavaslat egy katonailag szervezett fegyveres egység felállítását rendelte el. A szigorú fegyelem célja, hogy az örök és a képviselők között ne alakuljon ki közvetlen kapcsolat, továbbá, hogy ne tagadják meg a kiadott parancsot. Érdekességként érdemes megjegyezni annak a közrendőrnek az esetét, aki ellenkezett Károlyi Mihály kivezetésekor, mivel azt hazafiatlannak tartotta. Az illetőt letartóztatták és eltávolították a rendőrség állományából, ám ezt követően a képviselő birtokán kapott állást.¹³ A javaslat az őrséget teljesen és tökéletesen a házelnök hatásköre alá rendelte, amely így a Kormánytól még inkább független, segítve a hatalmi ágak szétválasztását. Mivel pedig az örököt nem előre kellett rekvirálni, folyamatosan rendelkezésre állnak, ami szintén biztosította a Képviselőház működését. Az őrség szakmai felügyeletét ugyanakkor a honvédelmi miniszter látta el.

A törvényjavaslatot 1912. december 10-én fogadta el a Képviselőház, majd december 16-án a Főrendiház. Az uralkodó a törvényt december 28-án szentesítette, és az Országos Törvénytar 1912. december 31-én kiadott 18. számában 1912. évi LXVII. törvényként hirdették ki.

A képviselőházi őrség működése

Az őrség megszervezése 1913-ban kezdődött meg: megalkották a Szolgálati Utasítást és Ügyrendet, valamint a Személyi Szabályokat is, amelyekből több érdekességet is ki lehet emelni. A felvételi követelmények között megtaláljuk a katonai szolgálatra való alkalmasságot, a nőtlen állapotot vagy gyermektelen özvegyiséget. Emellett a leendő palotaőröknek legalább 178 centiméter magasra kellett nőniük, de megkövetelték az írás, olvasás és számolás ismeretét is. Öltözködésük tekintetében szintén érdekesség, hogy a díszöltözetükhöz gyalogtiszti kard tartozott, míg szolgálatban rövidített lovassági kardot hordtak. Ennek fő oka, hogy míg a díszelőgő állomány esetén tiszteletet parancsolóbb volt a hosszabb kard, addig ugyanezzel a fegyverrel a mindennapi szolgálat a Parlamentben található temérdek lépcső, valamint az ülésteremben található szűk sorok miatt jóval nehezebb lett volna.¹⁴

Pavlik Ferenc főfelügyelő és rendőrei utoljára 1913. március 15-én láttak el karhatalmi felada-

¹¹ KN-1910-423 (1910-XVII-375-től)

¹² <http://www.ogyk.hu/e-konyvt/mpgy/hsz/1912kepvhaz/181.htm> Letöltés időpontja: 2012.10.29. 12:26.

¹³ Tóth László: A képviselőházi őrség története (A plenáris ülés 2. rész 346-362. oldal, Parlamenti Módszertani Iroda, 2003.)

¹⁴ Tóth László: A képviselőházi őrség története (A plenáris ülés 2. rész 346-362. oldal, Parlamenti Módszertani Iroda, 2003.)

tot.¹⁵ A képviselőházi őrség ugyanezen év május 5-én állt fel, majd az első kivezetésekre június 4-ig kellett várni. Azonban rögtön ekkor megtörtént az első komolyabb incidens is, amikor Gerő Vilmos százados, az őrség parancsnokhelyettese megkardlapozta Héderváry Lehel képviselőt, mivel az becsmérelte a palotaőrséget és annak tagjait. Az esetet követően Gerőt visszahelyezték eredeti csapattestéhez.

Az ellenzék kritikája

A képviselőházi őrséggel kapcsolatban az ellenzéki képviselők számos interpellációt intéztek a Kormány tagjaihoz, volt, hogy magát az őrséget támadták, de akadt olyan is, hogy a kormányzati politika kritikájába építették be a szervezetet, mint annak egyik bástyáját. Ez utóbbira példa Sággy Gyula felszólalása az esküdtszéki reform tárgyalásakor. A képviselő úgy vélte, hogy a Kormány felforgatja a parlamentarizmust, a palotaőrséget a képviselői immunitás megsemmisítésének állította be.¹⁶ Fontos kiemelni Rakovszky István 1914. március 13-án elhangzott, Hazai Samu honvédelmi miniszterhez intézett interpellációját, melyben a polgári és katonai társadalmak közti feszültségre hívja fel a figyelmet.¹⁷ Ebben megjegyezte, nem tartja szerencsésnek, hogy a katonaság részt vesz a politikai életben. Ehhez a témához kapcsolódik Lovászy Márton interpellációja¹⁸, valamint Esterházy Mórincz felszólalása is.¹⁹ A képviselők hangsúlyozták, hogy az 1912. évi LXVII. törvény katonailag szervezett őrségről beszél, és nem őrségileg megszervezett katonaságról, éppen ezért fontosnak vélték, hogy ne csapattestekhez tartozók teljesítsenek szolgálatot. Véleményük szerint tarthatatlan, hogy a házelnök, azaz polgári egyén, utasításokat adjon ki katonáknak, sőt akár el is bocsáthassa őket. Gróf Andrássy Gyula 1914. július 22-én, tehát egy héttel az első világháború kirobbanása előtt hívta fel arra a Tisztelt Ház figyelmét, hogy e vészterhes időkben mennyire fontos a polgárság és katonaság közti összhang fenntartása, amit azonban az őrség, véleménye szerint, nem segít elő.

A világháborút követően az országgyűlési vitákban leginkább a költségvetés kapcsán szóltak a képviselők a palotaőrségről²⁰, mely még a második világháborút követően is fennmaradt.

Az őrség megszűnése

A képviselőházi őrség bár túlélte két világháborút, az 1989-es rendszerváltást nem érte meg. 1949. április 16-án ÁVO-s állománnyal váltották le az őrséget. Tagjait valószínűleg csapattestekhez vezényelték vissza. Leváltása legfőbb okának azt lehet tekinteni, hogy egy ilyen célokat ellátó szervezet felügyeletét el akarták vonni a Honvédelmi Minisztériumtól. Így 1949. április 16-tól a Parlament őrzését ellátó fegyveres testület a Belügyminisztérium alá tartozott.

¹⁵ Tóth László: A képviselőházi őrség születésének története (Háború, forradalom, Trianon. V. Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Konferencia, Bp. 1993.)

¹⁶ KN-1910-492 (1910-XXI-61-től)

¹⁷ KN-1910-521 (1910-XXII-39-től)

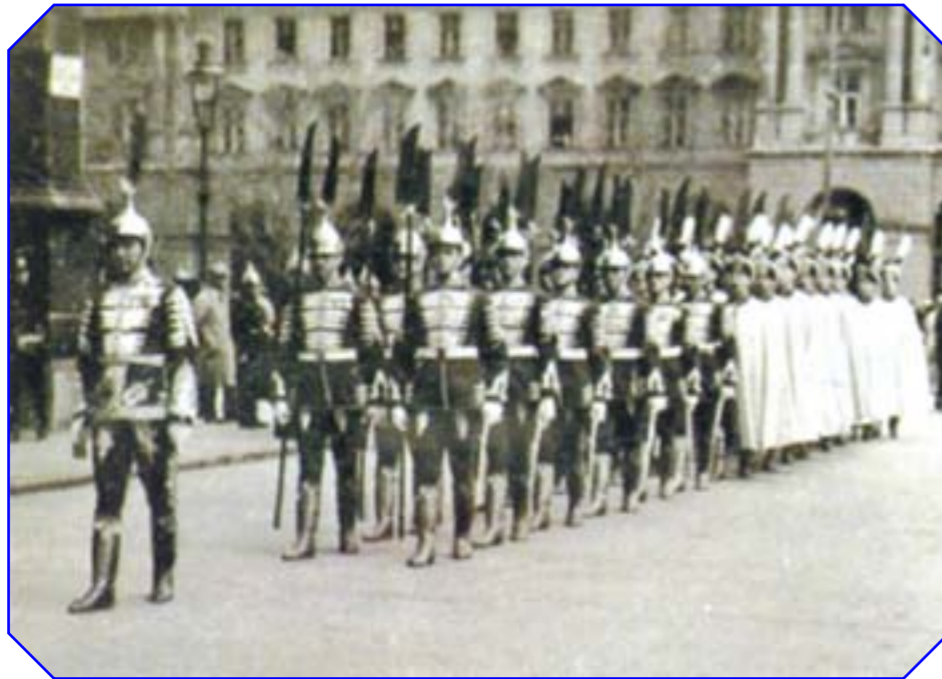
¹⁸ KN-1910-523 (1910-XXIII-125-től)

¹⁹ KN-1910-558 (1910-XXVI-76-től)

²⁰ KN-1927-323 (1927-XXIII-128) és KN-1931-79 (19a31-VII-25)

Felhasznált irodalom:

- Mezey Barna: Magyar Alkotmánytörténet, Osiris kiadó 2003.
- Tauz Zoltán: A parlamenti őrseg kialakulása, jogállásának és feladatainak változása 1910-től napjainkig. (szakdolgozat, Rendőrtiszti Főiskola, 1998.)
- Tóth László: A képviselőházi őrseg születésének története (Háború, forradalom, Trianon. V. Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Konferencia, Bp. 1993.)
- Tóth László: Karhatalom az Országgyűlésben. A képviselőházi őrseg születésének története (szakdolgozat, Rendőrtiszti Főiskola, 1994/1995.)
- Tóth László: A képviselőházi őrseg története (A plenáris ülés 2. rész, Parlamenti Módszertani Iroda, 2003.)

Tükörkép**A tükörkép tükrében: Klebelsberg Kuno***írta: Bocsi Bernadett*

„Semmi sincs elveszve, ha ismét a tudás és a tanulás méltósága, a hivatás tisztessége és az alkotó hazafiság hatja át a mindennapjainkat.”¹

Hazánkban több, mint egy évtizede működik már az az országos Klebelsberg Kuno ösztöndíj program, minek elsődleges célja Klebelsberg Kuno szellemi hagyatékának őrzése. Elősegítve a külföldi kulturális intézetekben, valamint egyéb helyszíneken a magyar nyelv és kultúra külföldi írott és tárgyi emlékeinek tanulmányozását. Ezzel is hozzájárulva a diplomáciai és szakmai munka sikeres megvalósításához, és támogatva Magyarország sikeres európai integrációját. Emellett lehetőséget biztosít a bölcsész- és társadalomtudományi szakemberek, kutatók, oktatók külföldi kulturális és tudományos célú szakmai tanulmányútjaiknak.²

Ki is volt Klebelsberg Kuno? Miért pont róla nevezték el ezt az ösztöndíjat? Vajon tényleg az ő munkásságának köszönhető a két világháború közötti nemzetközileg is elismert sokszínű és pezsgő kulturális, tudományos és közösségi élet Magyarországon? Ahhoz, hogy ezekre a kérdésekre mind választ kapjunk egy kicsit vissza kell utaznunk a történelemben.

Klebelsberg Kuno élete

Klebelsberg Kuno 1875-ben született az Arad megyei Magyarpécskán. Míg apja osztrák hivatalnok-katonatiszti arisztokrata volt, addig anyja egy magyar köznemesi családból származott. Gimnáziumi tanulmányait a székesfehérvári cisztercieknél végezte, ezután a bécsújhelyi katonai akadémia növendéke lett, amit azonban rövid időn belül feladni kényszerült gyenge fizikuma miatt. Így inkább a szellemi képzésére összpontosított, és a jogi pálya felé fordult. Joghallgatóként volt szerencséje a budapesti, müncheni, berlini és párizsi universitasokon is tanulni. Diplomájának megszerzése után miniszterelnöki fogalmazóként, majd később miniszterelnökségi államtitkárként dolgozott. Az állami közigazgatás és a bírósági szervezet legkülönbözőbb posztjain teljesített szolgálatot, és végigjárta szinte a teljes ranglétrát. Eleinte elsősorban nemzetiségi ügyekkel, később ezt kiszélesítve a vallással és közoktatással foglalkozott. A grófi rang ellenére állami főtisztviselővé és közigazgatási szakemberré, majd szakpolitikussá vált. A forradalmak alatt bujkálni kényszerült, és 1919-ben Bethlen Istvánnal együtt alakították meg a konzervatív Nemzeti Egység Pártját, amely a forradalmi átalakulás radikalizmusának mérséklése és nemzeti jellegének erősítése érdekében lépett fel. 1920-ban. Sopron képviselőjeként legitimista programmal bekerült a nemzetgyűlésbe. 1921-22 között a Bethlen-kormány belügyminisztere, majd 1922-31 között, a kultuszminisztere lett.

Klebelsberg és Bethlen fenntartások nélkül támogatták egymást, a Bethleni-konzolidációs

¹ idézte Klebelsberg Kuno kultuszminisztert Jókai Anna – kosztuh díjas író a budakalászi Klebelsberg Kuno-szobor avatása előtti beszédében (Budakalász, 2010.)

² www.nefmi.gov.hu/kozerdeku-adatok/koncepcio-k/tervezetek/klebelsberg-kuno Utolsó letöltés: 2012. október 25.

program véghezvitele érdekében. Ezt a példaértékű együttműködést mi sem bizonyítja jobban, mint Bethlen István 1928-ban tett kijelentése „Az általa kimondott szó annak a politikának alapgondolatait fejezi ki, amiket magam is képviselek.”

Klebensberg Kuno 1932. október 11-én egy hirtelen szívrohamban elhunyt. Ravatalozását a Nemzeti Múzeumban tartották, majd a gyászmenet Szegedre kísérté, és a Fogadalmi templom altemplomában helyezték örök nyugalomra.

Klebensberg Kuno munkássága

Magyarországon 1880-1930 között több nagy koncepciózus reformgondolást dolgoztak ki az ország termelési szerkezetének átalakítására. Beleértve a mezőgazdaság és az ipar, illetve az oktatás és szakképzés állami eszközökkel való fejlesztését. Hiszen elengedhetlenné vált a magyar munkaerő tartalék nyugati szintű szakképesítési képzésének megreformálása is. Ugyanis Magyarországon a sajátoan kialakult társadalmi helyzet következtében az újonnan megjelent középosztály a XIX. század végére kettős kötődésűvé vált. Míg vidéken a régi nemesi vezető réteg gyermekei, a dzsentrik töltötték be a köztisztviselői pozíciókat, addig a városokban egy teljesen más típusú középosztály jelenik meg, mégpedig az urbanizált polgárság. A gyors ipari, technikai és infrastrukturális fejlődés munkaerő szükségletét az ország paraszti munkaereje nem tudta már teljesen ellátni. Új műszaki-technikai szakapparátusra volt szükség, amely azután már képes újratermelni saját magát. E törekvés alapjául az 1907. évi népiskola törvény szolgált, aminek a végrehajtására azonban csak az 1920-as években kerülhetett sor a nemzetközi politikai események miatt.

Az 1920. június 4-én megkötött trianoni békeszerződés következtében egy dinamikus fejlődő európai középhatalomból pillanatok alatt csupán egy gazdasági romhalmaz maradt. Területi és társadalmi veszteségei miatt a „boldog békeidőkben” végbement mezőgazdasági, ipari-technikai és infrastrukturális fejlődés úgy tűnt végleg abbamaradt. Társadalmi szinten a legdrasztikusabb veszteség az értelmiségi apparátusban dolgozó köztisztviselőket érte. Hiszen sokan az újonnan megállapított magyar határon kívülre is kerültek és így állás nélkül maradtak.

Így tehát a korszak politikusai előtt óriási feladat állt, hogy hogyan tudják felrázni ezt a haldokló államot. A nemzetpolitikai elképzeléseik középpontjában Széchenyi István „konzervatív reformrendszerét” állították, és össznémeti értékekre alapozva igyekeztek közelebb vinni egymáshoz a paraszt-

tömegek és a középosztály gondolat- és érzésvilágát. Ugyanis a vagyoni és társadalmi egyenlőtlenségek hatására a magyarságon belül megindult a kohéziós erő gyengülése, aminek következtében a társadalom alsóbb rétegei eleinte csak közömbössé, majd teljesen érdektelenné váltak a nemzeti sorskérdések iránt. Ráadásul a szélesebb paraszti tömegek számára hiányzott az ehhez szükséges alpműveltség is, amely problémát azonban a korabeli népoktatás még nem tudta orvosolni.

E helyzet orvoslására Bethlen István miniszterelnök Klebensberg Kunot tartotta a legalkalmasabb embernek, így kormánya megalakulásakor őt kérte fel a vallás- és közoktatásügyi miniszteri poszt

betöltésére. Klebensberg Kuno a neonacionalizmus eszméjére támaszkodva igyekezett az új, Trianon utáni szituációhoz alkalmazkodni, és egy nemzeti öntudatában erős, teremtő és aktív állampolgárokból álló nemzetet alkotni, valamint egy, a tömegek jólétét biztosító széleskörű szociálpolitikát létrehozni. Már a beköszönő beszédében kifejtette, hogy a kultúrpolitikáját az ország konszolidációs programjának alapjává kívánja tenni. „Nem szabad, hogy a magyar ember tetterejét a honfibu megbénítsa, nem szabad magunkat csüggedésnek adni oda. Nekünk dolgozni kell, és ne feledjük, hogy a magyar hazát ma elsősorban nem a kard, hanem a kultúra tarthatja meg és teheti ismét nagygyá. Éppen ezért rajtunk és különösen rajtam óriási felelősség terhe nyugszik, és én ennek teljes tudatában jöttem ide.”³

Mint már említésre került, az 1920-as évek elején az ország politikai, gazdasági és kulturális intézményrendszere is romokban hevert. A többszöri kormányváltás teljes létbizonytalanságot eredményezett, aminek következtében a köz- és felsőoktatás nem, vagy csak akadozva működött, a közgyűjtmények elszegényedtek és számos tudományos műhely és egyesület is csődbe jutott. A konszolidáció alapelve, a kultúrfölény-elmélete és a neonacionalizmus eszméje alkotta közösen a közel egy évtizednyi miniszteri pályafutása alatti programját. „Ez a program nem lehet más, mint: a nemzeti termelés élére európai nívón álló vezetők ezreit, a nemzeti termelés szolgálatába pedig magas erkölcsi és értelmi kultúrával bíró tömegek millióit állítani.”⁴ Hiszen, mint kifejtette: „Mi, a katonailag lefegyverezettek, minden megmaradt erőnket egyetlen cél szolgálatába szánjuk: az előbbeni Nagy- Magyarország egész szellemi fegyverzete csonkítatlanul maradjon fenn csonka Magyarország részére, a magyar szellemi kultúra fajsúlya, amelyet azelőtt huszenegymilliónyi népesség hordozott, veszteség nélkül oszoljon meg a megmaradt nyolcmillió magyar között.”⁵

Az erre irányuló tevékenységeit az alábbiak is fémjelzik:

- a népi iskolarendszer kiépítése és az analfabetizmus felszámolása elleni küzdelme,
- a középiskola-rendszer (polgári iskolarendszer) kiépítése,
- a női oktatás egységesítése,
- a tanárképzés egységesítése és központosítása,
- a szakmunkások szakképzésének egységesítése,
- különböző szervezetek és társaságok létrehozásában, megalapításában való segédkezése,
- ösztöndíj programok kidolgozása .

Munkásságát értékelve elmondhatjuk, hogy hihetetlen munkabírását és a nemzet iránti hűségét kortársainak legjobbjai is elismerték és tisztelték. Képes volt egy háború sújtotta, szétvert, kifosztott és harmadára zsugorodott országban hinni abban, hogy a „kultúra a nemzet hasznossága”, ami építi és formálja a társadalmat. Habár lehetőségei és eszközei korlátozottak voltak, mégis túlnyomó részt sikerült megvalósítania elképzeléseit, terveit. Minisztersége alatt fellendült a mezőgazdasági, és ipari termelés, stabilizálódott az új nemzeti valuta, csökkent az analfabetizmus, és esély nyílt a széles paraszti tömegek általános műveltségi szintjének növelésére. Mindez annak ellenére is megvalósult, hogy a társadalom jelentős része ellenállt a felülről jövő reformoknak, mivel a vidéki törvényhatóságok és a magán nagybirtokosok kulturális fényűzésnek tekintették a tömeges iskoláztatást. Ráadásul ez a parasztság és a munkásság jelentős részében is visszatetszést keltett, mondván, nem nélkülözhető a 10 év feletti

³ részlet Klebensberg Kuno 1922-es beköszönő beszédéből

⁴ részlet: Reálpolitika és neonacionalizmus. Pesti Napló, 1928. január 8.

⁵ részlet Klebensberg Kuno a berlini egyetem aulájában mondott beszédéből (1925 október)

gyerek a családban. Azonban e hozzáállással, valamint az iskolaépítési programot megtagadókkal, és hátráltatókkal szemben a minisztérium igyekezett szankciókat életbe léptetni és különböző büntetéseket előírni. A külföldi ösztöndíj programjának köszönhetően pedig a magyar tudományos és művészeti élet meghatározó alakjait nemzetközileg is elismerték.

Az 1930-as évek nemzetközi eseményeinek, mint például a gazdasági világválságnak és a szélső jobb- és baloldali eszmék megjelenésének az ország addig elért kulturális helyzete újra lassú hanyatlásnak indult.

Munkásságának azonban még ma is vannak fellelhető maradványai, amik alapításuk óta, szinte töretlenül meghatározó elemei a magyar kulturális- és közéletben.

Íme néhány példa:

- Országos Természettudományi Alap, melyet még a minisztersége alatt hozott létre a tudományos kutatások anyagi támogatására.
- A szintén általa alapított Széchenyi Tudományos Társaság az üzleti világ befolyásos embereit hozta kapcsolatba a tudósokkal kutatásaik támogatására.
- Továbbá neki köszönhetjük a még ma is nagysikerű Szegedi Szabadtéri Játékokat.
- Illetőleg ő hozta létre a Magyar Olimpiai Bizottságot is.

Év	Az analfabéták száma és a lakossághoz viszonyított %-a	
1920	1 090 715	Vagyis a hat éves és azon felüli lakosság 15,2%-a analfabéta
1930	734 853	Vagyis a hat éves és azon felüli lakosság 9,6%-a analfabéta

Összegzés

Bátran kijelenthetjük, hogy Klebelsberg Kuno munkássága példaértékű, hiszen képes volt összehangolni a múlt értékeit a jelen követelményeivel a jövő érdekében. Az így elért eredményeinek a haszonélvezői pedig, mi vagyunk, mi, a mai kor gyermekei.

A külföldi ösztöndíj programjainak köszönhetően olyan nagy és neves tudósokat adtunk a világnak, mint pl: Szent-Györgyi Albert, aki a Szegedi Tudomány Egyetem falain belüli kutatásaiban elért eredményéért Nobel-díjat kapott. Nem csoda hát, ha ma, a XXI. századi Magyarországon neki emléket állítva róla neveznek el, egy ösztöndíjat, vagy hogy a Szegedi Tudományegyetem könyvtárának nevét az elmúlt évben Szegedi Tudományegyetem Klebelsberg Kuno Könyvtárára keresztelték át.

Bár Klebelsberg Kuno megítélése az évek során, a különböző politikai hatalmak hatására változott; nemzetkonceptiója azonban mind a mai napig különlegesen inspiratív erővel bír. Ezt bizonyítja, hogy számos intézmény iskolák, és művelődési központok egyaránt viselik az ő nevét. Illetve, hogy ország-szerte találkozhatunk egy-egy őt ábrázoló mellszoborral, vagy esetleg egy az ő tiszteletére állított emlékművel.

Felhasznált irodalom:

- Glatz Ferenc: Tudomány, kultúra, politika – Gróf Klebelsberg Kuno válogatott beszédei és írásai
- Romsics Ignác: Bethleni konszolidáció Klebelsbergi kultúrpolitika. In: Rubicon 2012/9-10.sz., Budapest
- Kovács Dávid: Klebelsberg In: Rubicon 2012/9-10.sz., Budapest, 23-25.o.

Régen és ma

A nők szerepe a háborús konfliktusokban

írta: Zanathy Anna

Baba a kislánynak és ólomkatona a kisfiúnak. A legbiztosabb választás, ha az ember nem tudja mit is vegyen karácsonyra a gyermekének. Persze ezzel alapvetően semmi gond nincsen, de felvetődik a kérdés: miért van ez így? Miért van az, hogy Zrínyi Miklósról hosszan olvashatunk a történelemkönyvekben, de Zrínyi Ilonáról alig találunk elvétve egy-két sort? És ami talán a legalapvetőbb kérdés: mi a nő szerepe a háborús konfliktusokban?

Elterjedt társadalmi nézet, hogy a nők elsődlegesen mint civil áldozatok jelennek meg és jelentek meg a történelem során a háborúkban. Ez a meglátás nagy mértékben megfelel a valóságnak, de az igazsághoz az is hozzátartozik, hogy a hadviselés átalakulásával (amely körülbelül a XX. század elejére tehető) a civil áldozatok száma jelentősen megnőtt. „Míg a klasszikus háborúk halottai nagy többségben katonák voltak, napjainkban az áldozatok alig harmadát teszik ki¹, ami egyben azt is jelenti, hogy egy háború alatt az áldozatok körülbelül 70%-a védtelen polgár (közülük is jóval nagyobb arányban „gyenge nő”. „A nőket egy részről ugyanazok a veszélyek fenyegetik, amelyeknek a férfiak is kivannak téve, másrészt pedig a nők elleni – avagy gender alapú – erőszak különböző formái.² Háború idején a nőket ért nemi erőszak - amely az esetek többségében kínzással és/vagy csonkítással párosul – mindig is jellemző volt a történelem során nemzetiségtől, vallástól és kultúrától függetlenül.

Több elmélet született e jelenség magyarázatára. Közülük is a legelterjedtebb nézet, hogy a nőket ért efféle megaláztatás a közösség és annak értékei ellen elkövetett szimbolikus támadás, illetve a vesztes feletti totális győzelem. Egy másik elmélet szerint a nő a társadalomban mint megvédendő kincs, a legfőbb tulajdon jelenik meg, amiért a szembenálló felek küzdenek. Így a kincs értékének csökkentése a győztes diadalaként jelenik meg mind a győztes mind pedig a legyőzött tudatában.

A második világháború idején Budapesten körülbelül 100 000 nő vált nemi erőszak áldozatává, ami azonban eltörpül a Berlinben megerőszakolt 900 000 asszonyhoz képest.³ Szomorú ugyan, de statisztikai adatok bizonyítják, hogy a háborús övezetekben jelentkező nemi erőszak nemhogy visszaszorult volna, de a mai napig nagy számban jelen van a világban. „A kongói Demokratikus Köztársaságban Dél-Kivu tartományában például naponta átlagosan harminchat nemi erőszakot jelentenek be, ami egy hónapban ezerszáz...⁴ és egy évben összesen 13 200 esetet jelent.

Mindemelett a fizikai és pszichológiai fájdalommal küzdő asszony még védelemre sem számíthat, legyen szó akár egészségügyi akár jogi védelemről. Sőt mi több az igazságszolgáltatás sokszor még tovább ront az áldozat helyzetén azáltal, hogy házasságtörésért, hamis tanúzásért esetleg rágalmasért elítéli. És ha ez nem lenne elég, szerencsétlent egész életére megbélyegzik, kirekesztik a

1 <http://humanamagazin.eu/rovatokmenu/rovatok/hatter/item/333-nok-a-haborus-konfliktusokban>

2 <http://humanamagazin.eu/rovatokmenu/rovatok/hatter/item/333-nok-a-haborus-konfliktusokban>

3 http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/a_nok_es_a_hadsereg/

4 <http://humanamagazin.eu/rovatokmenu/rovatok/hatter/item/333-nok-a-haborus-konfliktusokban>

közösségből, aminek következtében házasságra sem lesz már lehetősége és így végül nagyobb eséllyel válik az emberkereskedelem áldozatává, kényszerül prostitúcióra vagy kerül rabszolgasorsba.

Mindezekon túl, ami talán a legborzasztóbb az egészben, hogy az emberiség hosszú időn át szemmet hunyt e tények felett. Legelőször 2001-ben minősített a Nemzetközi Büntetőbíróság (volt Jugoszlávia) három boszniai szerb tiszt által háborúban követett nemi erőszakot emberiség ellen elkövetett bűntettnek⁵.

Fontos megjegyeznünk, hogy a háborús övezetekben a nők nem csak nemi erőszaknak, csonkításnak illetve azok következményeinek vannak kitéve. A tömeges elvándorlás, az éhínség valamint, a járványok is elsősorban a nőket és a gyerekeket sújtják.

Bár kétségtelen tény, hogy a nők elsősorban civil áldozatok a fegyveres konfliktusokban, mégsem szabad elfeledkeznünk arról, hogy nem ez az egyetlen szerep, amit háború idején magukra kell vállalniuk. A nők élete ilyenkor alapvetően megváltozik, amit talán a legjobban a második világháború során szerzett tapasztalatok alapján lehet bemutatni. Az asszony egy részről meghatározó szerepet töltött be otthon, a magánéleti szférában – elvégre a gyerekeket etetni, nevelni béke és háború idején egyaránt kellett – másrészt pedig a XX. századi találmányoknak „köszönhetően” a tömegesen pusztuló férfiak helyére is nekik kellett beállni, ami elsősorban a kiesett munkaerő pótlását jelentette a nehéziparban illetve a hadiüzemekben. Jól látható tehát, hogy végül is a nőkre hárult mind a család mind pedig a csapatok ellátása.

Az asszonyoknak háború idején továbbá egyfajta passzív, a szokásos női feladatokhoz jól idomuló szerepet is be kellett tölteniük, amit Szendrey Júlia 1849 áprilisában a nőkhez intézett „testvéri szózatában” a következőképpen fejezett ki: „csak úgy legyünk az övék, ha ők a hazáé”⁶. A nemzeti költő hitvese arra szólította fel „testvéreit”, hogy befolyásukkal és lelkesítésükkel legyenek a haza hasznára, buzdítsák harcra kedveseiket, férjeiket, fiaikat. Jókai Mórnak a Nőszabadság! című cikkében megfogalmazott honleányi kötelességek pedig leginkább a harcoló férfi fegyvereinek és zászlainak megáldását, az apa, férj, fiú hazavarsát, a dicső halottak eltemetését ölelték fel.⁷

A nők emellett mindvégig nélkülözhetetlen szerepet töltek be az ápolás, az ellátás és a gondozás területén. Az 1848/49-es szabadságharc idején 2-4 „tápnő” kísért minden századot, a második világháborúban pedig képzett ápolónők tucatjai dolgoztak a hadikórházakban.

A magyar történelemben kiemelkedő szerepet játszott Kossuth Zsuzsanna, akit bátyja 1849. április 16-án „az összes tábori kórházak főápolónőjévé” nevezett ki, és aki 72 kórházat szervezett meg a szabadságharc alatt bárminemű, támogatás nélkül.

Rengeteg nő végzett „szociális munkát” a fronton: főztek, mostak a katonákra. „A háborús helyzetből adódó feladatok teljesítését – ágynemű- és fehérneművarrás, tépéskészítés, kórházi felszerelések összeállítása – minden nőtől egyaránt elvárták...”⁸ Irina Nyikolajevna Zinyina, szakács így emlékszik vissza a második világháborúban eltöltött idejére: „Egész nap

5 http://www.icty.org/x/cases/kunarac/tjug/en/010222_Kunarac_Kovac_Vukovic_summary_en.pdf

6 http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/fo_a_tett_mezejere_polgartarsnoim_1848_49/

7 http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/fo_a_tett_mezejere_polgartarsnoim_1848_49/

8 http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/fo_a_tett_mezejere_polgartarsnoim_1848_49/

főzöm az ételt, megjövök éjszaka, ki kell mosni a katonák alsóneműjét, két órát állok őrségen. Kiabálnak: „Őrszem! Őrszem! – én meg válaszolni sem tudok, nincs erőm.”⁹

A második világháborúban sokan dolgoztak emellett titkárnőként, könnyűjármű vezetőjeként és tolmácsként is.¹⁰ Szvetlana Alekszijejics A háború nem asszonyi dolog című művében több tucat orosz nőt mutat be, akik fiatalon, kislányként kerültek a frontra a második világháborúban, és segítettek így vagy úgy megvédeni a hazájukat. Antonyina Fjodorovna Valegzsanyinova, Zinaida Ivanova Palsina, Valentyina Pavlovna Csudajeva például híradós lányok, a hadsereg szeme és füle voltak, mert ahogy egyszer egy orosz tábornok fogalmazott a „hadsereg híradós nélkül, olyan, mint ember vér nélkül.”¹¹

„Annak ellenére, hogy a nőket nem sorozták be a hadseregbe és nem is harcolhattak a frontvonalban, a kora újkortól kezdve meglepően nagy számban léptek be a katonaság kötelékeibe.”¹² Sajnos keveset tudunk a fegyveresen harcoló nőkről. „Perényiné Kanizsai Dorottya az első harcos nő, akit a magyar hadtörténelem nyilvántart. Ő a XV. század végén élt, és egyik legfőbb cselekedete, hogy a járvány megelőzése érdekében eltemette a halottakat. A legismertebb fegyvert fogó magyar nő kétség kívül az egrői asszonyok és leányok, akik az 1552-es ostrom idején védték Eger várát”¹³. Nem szabad továbbá elfeledkeznünk az 1848/49-es szabadságharcban a fronton küzdő nőkről sem, így például Lebstück Máriaőről, Pfiffner Pauláról, Viola Annáról vagy Fodor Jánosnőről. Megdöbentő katonai kariert futott be Bányai Júlia is a szabadságharcban. „... 24 évesen Bányai Gyula néven csatlakozott a 27. (nagyváradi) honvédszászlóaljhoz és részt vett az erdélyi harcokban. 1849. február 9-én Piskiné megsebesült, de később állítólag az ellenféltől 12 társzerkeret zsákmányolt. Júliusban a gyulafehérvári ostromseregben szolgált, aztán a zsidói fegyverletételig főhadnagy volt.”¹⁴ A XX. században feljegyzések bizonyítják, hogy a Monarchia haderejében, a Magyar Királyi Honvédségben is teljesítettek szolgálatot nők. A Wehrmacht kötelékeiben segédkező- egészségügyi szolgálaton kívül – több, mint 450 000, a Vörös Hadseregben körülbelül 1 000 000 katonanő szolgált.¹⁵

Fontos, hogy pár szót szóljunk az első világháború idején harcolt szibériai katonanőről, Marija Bocskarevkáról, aki egy csak nőkből álló, körülbelül 2000 önkéntest felölelő elitalakulatot hozott létre, a „Női Halálsereget”¹⁶ (Erre a VII. század óta nem volt példa a történelemben, amikor ugyanis Írországban megszűntek az utolsó női alakulatok.)¹⁷

Az előbb leírtak ellenére a köztudatban a háború, a hadsereg férfi intézmény és a nők szerepe a fegyveres konfliktusokban fehér folt. Noha a XIV-XIX. században a nők kétségtelenül hozzátartoztak a szárazföldi hadseregekhez, a nők kizárására való törekvés az európai fegyveres erőkből a XVI.-XVII. óta megfigyelhető, s a folyamat XIX. században sikeresen be is fejeződött.¹⁸ Ez persze, ahogy az az előbb leírtak alapján is látható, nem a nők tényleges passzivitását jelentette a háborúban mint inkább a tetteik, küzdelmeik elhallgatását a történelemben. Rozgonyiné, Beck Vilma (Kossuthnak és a magyar

9 Szvetlana Alekszijejics: A háború nem asszonyi dolog, 81. o.

10 http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/a_nok_es_a_hadsereg/

11 Svetlana Alekszijejics, 20. o.

12 Rosalind Miles: Az idő leányai 309.o.

13 <http://www.origo.hu/kultura/20111020-nok-a-hadtortenelemben-cimu-kiallitas.html>

14 http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/fo_a_tett_mezejere_polgartarsnoim_1848_49/

15 http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/a_nok_es_a_hadsereg/

16 Roland Miles, 310.o.

17 Roland Miles, 309.o.

18 http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/a_nok_es_a_hadsereg/

hadvezetésnek kémkedett) története, legendája nem cáfolat, sokkal inkább azt sugallja, hogy a harcoló nő természetellenes, romantikus konstrukció.¹⁹ A XVIII.- XIX. században kialakult és máig élő férfimodell a harcoló katona az erős védelmező, amelynek párja a gyenge nő, aki védelemre szorul és akiért a bátor katonák harcolnak. „Az erőszak gyakorlása és alkalmazása férfi feladattá, férfi előjoggá szentesült, tiszteletre méltó jogosítvány, a férfiideál és identitás meghatározó része lett.“ Mindezt jól bizonyítja, hogy a nők fegyveres erőkbe történő tömeges belépése csak a második világháborúra tehető. Egészen pontosan a nők integrációja a seregekbe a 70-es évek környékén kezdődött (USA, Nagy-Britannia, Franciaország) és a mai napig tart. (Az olasz hadsereg csak 2001-ben nyitotta meg kapuit a nők előtt.)²⁰ „A Magyar Honvédségben dolgozó nők többsége ma is tradicionális női munkakörökben („íróasztalnál“ és a férfiakkal megegyező katonai képzettséggel/kiképzettséggel nem csapatnál) foglalkoztatott. A hivatásos állományú nők többsége tiszthelyettes. A katonák 5%-át kitevő katonanők 1998 óta kapnak azonos beosztásban azonos bért, és 1996-tól tölthetnek be harci beosztásokat is. A férfiakkal azonos képzettségű nők száma az ezredfordulón emelkedett kevéssel 100 fölé.“²¹

Jogosan merülhet fel a kérdés, miért akarnának a nők egyáltalán a seregben harcolni? Mégis mi venné rá őket, hogy kemény fizikai megterhelésnek tegyék ki testüket, annak tudatában, hogy a harcok befejeződésével komoly pszichológia és fizikai sérülésekkel hazatérve szembesüljenek a ténnyel, nem találják helyüket a társadalomban. Egy katonanő a következőképpen emlékszik vissza a háború utáni időkre: „Először az öröm, aztán a félelem: és mit fogunk csinálni a civil életben? A barátnőink már elvégezték a főiskolát, de mi kik vagyunk? Semmihez nem értünk, nincs szakmánk. Minden, amit tudunk, a háború, minden, amihez értünk, a háború.“²² Vitathatatlan, hogy a háború borzasztó és pusztító akár katonáról, akár civil áldozatról, akár nőről, akár férfiről van szó. Látnunk kell azonban azt is, hogy a hadseregek nyitása a nők felé nem holmi külső kényszer vagy feminista mozgalom eredménye.²² Egyrészt természetesen a kényszer, másrészt viszont a nőkben is szükség esetén feléledő hazaszeretet és bátorság a nyitás oka. Mi legitimálja azt a döntést, hogy csak a férfiak védhetik meg a saját hazájukat? Hogy csak ők küzdhetnek és birtokolhatják az erőszak monopóliumát, annak ellenére, hogy a jelenben egy háborúban jóval nagyobb arányban a civil nők esnek áldozatul? Természetesen az elmúlt száz évben sokat változtak a nemi szerepek, a haderők mindent megtesznek hogy a nők százalékarányát növeljék: már az Öböl-háborúban résztvevő amerikai katonákat sem, mint fiaink (our boys), hanem mint, fiaink és lányaink (our boys and girls) nevezték meg, és mindezek ellenére a világban egyetlen hadseregben sem éri el a 15%-ot a nők aránya²³. Az igazsághoz azonban az is hozzátartozik, hogy a seregbe belépő nők nagyrészt hátrányos helyzetűek, akiket elsősorban a biztos megélhetés motivál.

Végül, de nem utolsó sorban pár szót kell még szólnunk a nők általános helyzetéről a konfliktusokban. Jól tudjuk, hogy a háború nem megoldás, és sokkal inkább a konfliktusok me-

19 http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/a_nok_es_a_hadsereg/
 20 http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/a_nok_es_a_hadsereg/
 21 http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/a_nok_es_a_hadsereg/
 22 http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/a_nok_es_a_hadsereg/
 23 http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/a_nok_es_a_hadsereg/

gelőzésére, azok békés rendezésére, valamint béke fenntartására kell koncentrálni. Általános tapasztalat, hogy a nők természetüknél fogva jobban képesek kommunikálni, jobb érzékük van a mediációhoz, illetve az együttműködéshez, és könnyebben mérlik fel a szükséges segélyezést, ellátást. Eltérően közlik meg emellett a biztonság, a béke kérdését is. Míg a férfiak elsődlegesen a fegyveres erők alkálását részesítik előnyben, addig a nők az alapszükségletek megszervezésére helyezik a hangsúlyt²⁴. Mindezek alapján arra lehetne következtetni, hogy fontos szerepük van a konfliktusok megelőzésében, rendezésében. Ez azonban sajnálatos módon nem így van. Az elmúlt két évtizedben a béketárgyalásokon résztvevő nők aránya átlagosan 6%.²⁵ A nők konfliktus-rendezésbe való bevonását hivatott elősegíteni az ENSZ Biztonsági Tanácsának 1325-ös²⁶ határozata (ezt később az ENSZ Biztonsági Tanácsának 1889²⁷-es határozata követte), amely kimondja többek között hogy a béke és biztonság fenntartására és elősegítésére irányuló erőfeszítések terén a nőknek a férfiakkal egyenjogú szerepet kell játszaniuk és ezekben az erőfeszítésekben teljes mértékben részt kell venniük. Megemlítendő még az Európai Parlamentnek az állásfoglalása a nők fegyveres konfliktusokban kialakult helyzetéről, valamint a konfliktust követő helyzetben lévő országokban az újjáépítésben és a demokratikus folyamatban játszott szerepükről (2005/2215(INI))²⁸, amely „hangsúlyozza a nőknek a konfliktusrendezésben betöltött pozitív szerepét és kéri a Bizottságot illetve a tagállamokat, hogy biztosítsanak megfelelő technikai és pénzügyi segítséget a nők béketárgyalásokban történő teljes értékű részvételét lehetővé tévő, valamint a nők számára a civil társadalom egészében több felhatalmazást adó programok támogatására“.

Összefoglalva tehát azt mondhatjuk, hogy a nők a történelem során aktív és passzív szerepet egyaránt betöltöttek a fegyveres konfliktusokban. Mivel azonban a haditechnika folyamatos fejlődésének „köszönhetően“ a nők és a gyerekek jóval nagyobb részben vannak kitéve a háborús veszélyeknek (nemi erőszak, éhínség, járvány stb.) valamint, mivel természetüknél fogva új, toleránsabb nézőpontokat, gondolatokat képviselnek, így fontos, hogy elősegítsük a nőknek a konfliktus megelőzésében, béketárgyalásokon való részvételben, a békefenntartásban és a háború sújtotta övezetek fejlesztésében való egyenlő arányú és azonos hatáskörű képviseltetését.

Felhasznált irodalom:

- Szvetlana Alekszijejics : A háború nem asszonyi dolog
- Rosalind Miles : Az idő leányai
- CEU History Department, Working Paper Series 1. szerk.: Pető Andrea és Pittaway Mark
- Rubicon : „Föl a tett mezejére, polgártársnőim“ 1848-49 (http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/fol_a_tett_mezejere_polgartarsnoim_1848_49/)
- Rubicon : A nők és a hadsereg (http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/a_nok_es_a_hadsereg/)
- Humana : Nők a háborús konfliktusokban <http://humanamagazin.eu/rovatokmenu/rovatok/hatter/item/333-nok-a-haborus-konfliktusokban>
- ENSZ 1325, 1889 BT határozata

24 <http://humanamagazin.eu/rovatokmenu/rovatok/hatter/item/333-nok-a-haborus-konfliktusokban>
 25 <http://humanamagazin.eu/rovatokmenu/rovatok/hatter/item/333-nok-a-haborus-konfliktusokban>
 26 http://www.un.org/events/res_1325e.pdf
 27 <http://womenpeacesecurity.org/media/pdf-scr1889.pdf>
 28 <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2006:298E:0287:0294:HU:PDF>

KULTÚRA

Hova tovább – avagy mi is az igazi különbség az uniós és a magyar szabályozás között a büntetőjog területén?

írta: Tarjányi Karolina

Mivel a cikk terjedelmére tekintettel, sajnos nem tudok minden eltérési pontot és különbséget érinteni az uniós és a magyar szabályozás között a büntetőjog területén, így inkább amellet döntöttem, hogy a legszembeütőbb különbségekre hívom fel a figyelmet. Mielőtt nagyon belemélyednék a különböző joganyagok mélységeibe, elsőként fontos, hogy megemlítsük, a kormánynak kell olyan kitörési pontokat meghatározni, amelyek elősegítik a büntetés-végrehajtási szervezet stabilitását, illetve biztosítják a kapcsolódó joganyagok folyamatos frissítését. Elsődleges, hogy adott országban vagy tagállamban alkalmazott joganyag közeledjen az európai normákhoz, melyeket a Lisszaboni szerződés hatályba lépése óta az Európai Unió működéséről szóló szerződés, az EUMSZ szabályoz.

A 2009 decembere előtti időszakban a tagállamok saját szuverenitásuk megőrzése érdekében ragaszkodtak ahhoz az Európai Bíróság által kiadott eseti döntéshez, miszerint „a jognak a büntetőjog útján történő végrehajtása kizárólagosan a tagállamokat illeti meg”.¹ Ez a hozzáállás pedig akadályozta a bűnügyi igazságügyi együttműködés elmélyülését a büntetőjog területén, hiszen a III. pillér célja éppen egy egységes igazságszolgáltatási rendszer megteremtése volt. Mára a tagállamok saját szuverén büntetőpolitikáikat a megosztott hatáskör keretei közé tartozó ügyekben gyakorolják, miközben figyelembe veszik az Unió által is elfogadott alapelveket, valamint az Unió kiszélesedett mozgásterét is. Ennek betartását segíti elő a büntetőjogi jogkövetkezményeknek az Európai Unióban történő egymáshoz való közelítéséről, kölcsönös elismeréséről, valamint kikényszerítéséről szóló zöld könyv, amelynek szerintem egyik legfontosabb gondolata a következő: „A büntetés-végrehajtás körülményeinek a tagállamok közötti egymással való összeegyeztethetősége elősegítené a személyek rehabilitálását, azzal, hogy lehetővé tenné számukra büntetésüknek az elítélés helyétől eltérő tagállamban való letöltését.”² Ennek megvalósulása lehetne az első sikere a tagállamok közötti bűnügyi igazságügyi együttműködésnek.

A büntetés-végrehajtás szempontjából ténylegesen fontos jogi aktusok a következők: az Emberi Jogok Európai Egyezménye, az Európai büntetés-végrehajtási szabályokról szóló dokumentum, vagyis az Európai Börtön szabályok, az Európai Unió Alapjogi Chartája és az Európai Parlament határozatai. Az Egyezményt az

¹ Case 186/87 Cowan (Ian William) v. Trésor Public [1989] ECR 195, [1990] 2 CMLR 613. – Idézi: Ligeti Katalin: Az európai közösség büntetőjoga. Állam és Jogtudomány, XXXIX. Évfolyam, 1998. 3-4. 334. old.)

² Zöld könyv, 1.1. második bekezdés

EJEB, azaz az Emberi Jogok Európai Bírósága, míg a Kínzás elleni egyezményt, a Kínzás, Embertelen, Megalázó Eljárás vagy Büntetés Elleni Európai Bizottság, ismertebb nevén CPT hajtja végre.

Fontos megemlíteni, hogy az Európai Parlament megfogalmazta elvárásait a tagállamokkal szemben az Európai Unión belüli fogvatartási körülményekkel kapcsolatban. Eszerint minden tagállamnak ki kell dolgoznia a büntetés-végrehajtási intézetekről egy olyan törvényt, amely szabályozza a külső-belső jogi rezsimit, a kifogásolás jogát, a fogvatartottak kötelezettségeit, valamint tagállamonként létre is kell hozni egy független ellenőrző szervet a fogvatartottak jogainak védelme érdekében. Érdekesség, hogy egyes országokban, mint Németország vagy Dánia, az alaptörvényen kívül egy önálló jogszabályt is létrehoztak az előzetes letartóztatásban lévők számára, illetve az angol-szász szabályozás például több külön törvénnyel, mint a Prison Act, vagy a The Prison Rules, illetve a The Young Offender Institution Rules szabályozza a különböző büntetés-végrehajtási kérdéseket.

Ezzel ellentétben, a magyar szabályozás jelenleg híján van egy ilyen típusú törvénynek. Magyarország azonban a jogszabály hiány ellenére megtette az ügyészséget a büntetés-végrehajtás független ellenőrző szervének, mely döntését az Európai Tanács az Európai Börtönök Törvényességi Felügyeletéről szóló tanácskozásán, mint magyar megoldást, kifejezetten mintaként ajánlotta a többi tagállam számára.

Nem tudom, ki hallotta már az OPCAT kifejezést? Nem hiszem, hogy a hétköznapiakban mindenki használná, sőt megkockáztatom, még a téma szakavatott képviselői sem veszik a szájukra nap mint nap. Az OPCAT egy ENSZ Közgyűlés által elfogadott a kínzás és más embertelen és megalázó bánásmódról és büntetésről szóló 1984. évi egyezmény fakultatív jegyzőkönyve, amelyhez Magyarország a mai napig nem csatlakozott. A dokumentum olyan független testületeket hoz létre, amelyek rendszeresen meglátogatják a fogvatartottakat a büntetés-végrehajtási intézetekben, és nemzetközi, illetve nemzeti szinten vizsgálják, hogy az ott tapasztalt körülmények megfelelnek-e az uniós, valamint a tagállami jogszabályoknak. A ratifikálóknak létre kell hozniuk egy nemzeti megelőző mechanizmusnak nevezett intézményt, amelynek célja, hogy a fogvatartottakkal szemben tanúsított bánásmódot vizsgálja, és adott esetben ajánlásokat és észrevételeket tegyen a hatóságoknak, előmozdítsa a meglévő vagy tervezett szabályozások módosítását. Általában a tagállamok ezen kötelezettségüket úgy oldották meg, hogy az ombudsmani intézmény hatáskörébe telepítették a nemzeti mechanizmus működését. Érdekesség, hogy a Börtön szabályok csupán arról rendelkeznek, hogy a büntetés-végrehajtási intézeteknek hatóságok felelősége alatt kell működniük, és hogy el kell választani a szervezet rendszerét a bűnügyi nyomozástól és más fegyveres- és rendvédelmi szervezetektől.

Fentebb említettem, hogy az EJEB felelős az Egyezmény végrehajtásáért. A Bíróság döntéseiben elsősorban az élethez és emberi méltósághoz való jog megsértését, a polgári és politikai szabadságjogok figyelmen kívül hagyását, a gazdasági, szociális és kulturális jogok csorbítását vizsgálja. Többek között példaként hozható a Kmetty-ügy³, melyben a Bíróság elmarasztalta hazánkat, mivel a fogvatartott állítólagos rendőrségi bántalmazásra tett panaszait nem vizsgálták ki. Az ügy kapcsán egyértelművé vált az EJEB gyakorlata, miszerint az is kimeríti már az emberi méltósághoz való jog sérelmét, ha a panaszok kivizsgálása elmarad, vagy nem megfelelően történik. Sajnos több más példa is akad a hazánkkal szembeni elmarasztalásra, ilyen pl. az M.P. kontra Magyarország⁴ ügy is. Ebben

³ 57967/00 sz. kérelem az Emberi Jogok Európai Bíróságánál

⁴ 23636/94 sz. kérelem az Emberi Jogok Európai Bíróságánál

egy olyan elítélt nyújtott be kérelmet az Emberi Jogok Európai Bíróságához, aki teljesen munkaképtelen volt és állandó gondozásra szorult, de nem kapott megfelelő segítséget sem a tisztálkodásához, sem személyes higiénijához. A fogvatartási körülményeiből adódóan felfekvései keletkeztek, és bár a magyar kormány arra hivatkozott, hogy a kérelmező bizonyos gondozási technikákkal szemben vonakodott, így maga idézte elő az embertelen körülményeket, a Bíróság a kérelmezőnek adott igazat. Mindezek fényében megállapítható, hogy jó lenne, ha a pozitív diszkriminációs intézkedéseket törvényi szinten is szabályoznák, hiszen a fogyatékossgal élő fogvatartottak fogyatékossgukból fakadó hátrányaik csökkentését csak speciális egyszemélyes zárkákban történő elhelyezéssel lehetne orvosolni.⁵

Egy másik fontos alapjogi kérdés, amely rendszeresen a Bíróság elé kerül, a kapcsolattartás korlátozásának joga. A Börtönrendszerek szerint bűnüldözési, nyomozási, áldozatvédelmi okból és a biztonság fenntartása érdekében kerülhet sor a korlátozásra, de a hozzátartozóknak a kapcsolattartás elfogadható minimumát nem lehet korlátozni.⁶ A magyar szabályozás szerint azonban a havonkénti minimum egyszeri látogatás, csomagküldés és fogadás, valamint rácson keresztüli beszélő az engedélyezett.⁷ A Sárközy-ügyben⁸ egyébként az EJEB kimondta, hogy nem korlátozható az elítélt nemzetközi emberi jogi fórumokkal folytatott levelezése, illetve a hatóságoknak meg kell tenni minden szükséges intézkedést, hogy a leveleket minél hamarabb kézbesítsék.

A fentieknél sokkal rizikósabb terület, az intim együttlétek engedélyezésének kérdése, mivel itt nincsenek egységes vélemények. Tény, hogy a nemi élet lehetőségétől való megfosztás akár sértheti az emberi méltóságot, de a magánélethez való jogba nem tartozik bele a rendszeres szexuális kapcsolat létesítésének biztosítása.

Ha már az alapjogokat érintjük, akkor mindenképpen beszélnünk kell az aktív és passzív választójogról, valamint a népszavazásokon való részvétel jogáról is. A Börtönrendszerek és egy tanácsi ajánlás⁹ szerint, a fogvatartottat – főszabály szerint – nem akadályozhatja a fogvatartásának ténye abban, hogy személyesen vagy képviselő közvetítésével gyakorolja polgári jogait. Továbbá az EJEB gyakorlat azt is kimondja, hogy a törvényhozásnak kell eldöntenie, hogy a szavazati jog gyakorlását meghatározott bűncselekményhez, bűncselekmények meghatározott súlyához köti-e, vagy a büntetést kiszabó bíróság számára esetleg széles mérlegelési jogkört biztosít-e. Emellett a büntetés-végrehajtási hatóság diszkrecionális jogkört gyakorolhat, és ellenezheti e jog gyakorlását, ha úgy érzi, hogy a fogvatartott polgári jogainak gyakorlása összeegyeztethetetlen a fogvatartásának céljaival.

Egy másik furcsaság, hogy az elítélt fogvatartottak helyzetéhez viszonyítva, az előzetesen letartóztatottak szemszögéből nézve, a magyar szabályozás nem tartalmaz számukra előnyösebb rendelkezéseket a művelődéshez való jogukat illetően. A Bv. tv. 18.§ (1) bekezdése szerint a havi egy látogató fogadása a minimumszabály, szemben a CPT ajánlásával, mely alapján minden héten legalább 30 perc időtartamú látogatást kellene biztosítani, valamint az előzetesen letartóztatottaknak előnyt kellene élvezniük a többi kommunikációs formához való hozzájutás szempontjából is.¹⁰ Más eltérések is mutat-

⁵ Pallo József és Töröcsik Balázs: A magyar büntetés-végrehajtás szabályozási környezete az európai elvárások tükrében 1. és 2. rész, Börtönügyi Szemle, 2011. 2.-3. szám

⁶ Börtönrendszerek, 24.2. Szabály

⁷ Bv. tv. 36. § (1) bekezdés

⁸ 40354/04 sz. kérelem az Emberi Jogok Európai Bíróságánál

⁹ A fogvatartottak választási, polgári és szociális jogai, Rec. (62) 2. számú tanácsi ajánlás

¹⁰ Tájékoztató az Európa Tanács magyar hatóságoknak szóló legújabb ajánlásairól. Börtönügyi Szemle, 2004. 4. 16. old.

koznak a magyar és az uniós szabályozás között. Például a társadalombiztosítási jogviszony a Tb. tv.¹¹ szerint szünetel a fogvatartás ideje alatt. Ugyanakkor a Börtönrendszerek értelmében, azokat, akik munkát végeznek, lehetőség szerint be kell vonni a társadalombiztosítási rendszerbe, mivel a szabadsághoz való jog elvesztése nem vonhatja maga után azoknak a jogoknak a csorbítását, amelyek a szabadságvesztés célját nem érintik.¹²

Egyébként nemcsak ilyen jellegű eltéréseket és ellentéteket találhatunk, ha összevetjük a magyar és az uniós szabályozásokat. Például Magyarországon a magánelzárással kapcsolatosan annyit ír le a Bv. tv., hogy ha az orvos az elítélt egészségi állapota miatt a magánelzárás végrehajtásának folytatását nem javasolja, a magánelzárást végrehajtását félbe kell szakítani. Ennél azonban jóval részletesebben taglalja a Börtönrendszerek 43. 2. szabálya, hogy mely tényezőket kell figyelembe venni, és milyen módon történjen a magánelzárás. Különbség még az is, hogy a magyar büntetés-végrehajtási jog nem ismeri a különböző helyreállító és mediációs folyamatok alkalmazását, inkább fegyelmi büntetést szabnak ki a fogvatartottakra, amelynek ténye egyébként rögzítésre kerül aktáikban, és a későbbiekben egy feltételes szabadságra bocsátásnál vagy fokozatváltásra irányuló döntésnél ronthatják esélyeiket.

A fogvatartottak munkáltatása kapcsán egy fontos eltérés a szabályozások között, a munka hasznosságának megítélése. A Bv. tv. 44. § (2) bekezdése szerint olyan munka minősül hasznosnak, ami a társadalom számára hasznos.¹³ A Börtönrendszerek 26. 2. szabálya alapján olyan munka számít hasznosnak, ami segíti az egyén fejlesztését, szinten tartja a fogvatartottat fizikailag és szellemileg is, és a szabadulása után akár a munkaerőpiacon is fel tudja használni az elsajátított tudást. A leirtakból láthatjuk, hogy az uniós szabályozás sokkal inkább figyelembe veszi magát az egyént, szemben a magyar szabályozással.

Minden nemzet egyetért abban, hogy a nemzeti munkajogok diszkriminációját tiltó rendelkezéseket alkalmazni kell saját szabályozásukban, be kell tartani a törvényes munkaidő kereteire, a pihenőidőre, a munkavédelemre és a munkáltatói kártérítési felelősségre vonatkozó szabályokat is.¹⁴ Nem rendelhető el a munkavégzés büntetésként, és a fogvatartottakat is megilleti munkájukért valamilyen mértékű bérezés. Természetesen a munkabér összege nemzetenként változó, nincs róla sem főszabály, sem általános rendelkezés. Ez valószínűleg a nemzetenkénti GDP eltérésnek is köszönhető. A kérdés kapcsán a Börtönrendszerek megszabják azokat a feltételeket, hogy ki lehet a fogvatartottak munkáltatója, illetve milyen módon történhet a munkavégzés. Sokféle garanciát rögzítenek, többek között, hogy szigorúan be kell tartani a fogvatartottak külső munkavégzésre vonatkozó összeférhetlenségi szabályokat, illetve a külső munkahelyen is garantálni kell a külvilágtól való elkülönítést. Mintaként szolgálhat Lengyelország, ahol működik egy sikeres projekt, amely nemrég Unió szintű díjban¹⁵ is

¹¹ Tb. tv.: a társadalombiztosítási nyugellátásról szóló 1997. évi LXXXI. törvény

¹² Börtönrendszerek, 26. 16. Szabály

¹³ Tehát a magyar szabályozás alapján csak másodlagos hogy az elvégzett munka hasznos legyen az egyén számára.

¹⁴ Börtönrendszerek, 26. 4. Szabály és 26. 13-16. Szabály

¹⁵ A lengyel kezdeményezés megnyerte az Igazságszolgáltatás Kristálymérlege díjat.

részesült. Ennek lényege, hogy önkéntesen egészségügyi segítségnyújtást adnak a hospice otthonok lakói számára a fogvatartottak. Ezt a tudásukat később, a szabadulásukat követően is fel tudják használni, sokan közülük az egészségügyben helyezkednek el.

Bár a CPT napi 6-8 óra, zárkán kívüli értelmes elfoglaltságot tart megfelelőnek, figyelembe véve, hogy hétvége és munkaszüneti napokon a különböző büntetés-végrehajtási intézetek kapacitása korlátozott, nem várható el tőlük, hogy ezt teljesítsék. A magyar törvényi előírás egyébként a különböző szabadidős tevékenységeket a büntetés-végrehajtási intézet kapacitásához mérten vizsgálja.

Izgalmas kérdéseket tartogat a sajtótermékekhez való hozzájutás kérdése. Alapvetően a rádiózás, tévénézés és napilapok olvasását korlátok közé lehet szorítani, például ha a bíróság meghatározott időtartamra eltiltotta a fogvatartottat a médiumokhoz való hozzájutástól, vagy ha az intézet házi- és napirendje korlátozza. A Börtön szabályok szerint azonban nem elfogadható, hogy a magánelzárásukat töltő fogvatartottaktól automatikusan megvonják a sajtótermékekhez való hozzájutás lehetőségét. Ezzel ismétellen ellentétes a magyar jogszabály, amely előírja, hogy nem juthatnak hozzá többek között sajtótermékekhez sem a magánzárkában fogvatartottak.¹⁶ Azok számára, akik nincsenek magánzárkában, egyébként a könyvek olvasása, a könyvtárhasználat biztosított, rendelhetnek sajtótermékeket, illetve a számukra kialakított intézeti boltban napilapot is vásárolhatnak maguknak, mivel munkavégzésük ellenében munkabért kapnak, melyet egyfajta elektromos kártyára töltenek fel az intézet alkalmazottai. Ennek segítségével tudnak telefonálni, és vásárolni, valamint jó magaviselet esetén lehetőségük van havonta egyszer „vacsorázni” is. A vacsorázást persze nem a hétköznapi értelemben kell érteni, de a benti életükben már az efféle szórakozási lehetőség is sokat számít.

A személyi higiéniával kapcsolatosan meg kell említenem, hogy a Börtön szabályok szerint heti minimum két alkalommal biztosítani kell az elítéltek számára a fürdési/zuhanyzási lehetőséget, valamint a tisztálkodási eszközöket az intézetnek kell biztosítani számukra. Érdekes ezt összevetni a Bv. Szabályzat 150. és 151. §-ával, mivel aszerint heti egyszeri fürdés az előírt követelmény. Élelmezés szempontjából tartjuk magunkat a rólunk alkotott nemzeti képhez, nem vagyunk elmaradva az uniós szabályozástól. Naponta háromszori étkezést biztosítanak az elítélteknek, figyelembe veszik a különböző orvosi, vallási vagy egyéb étkezési szokásaikat is. Különbség még a hazai és az uniós szabályozás között hogy, a kinti egészségügyi ellátás alatt a fogvatartottakat nem bilincselhetik az ágyhoz, elfogadhatatlan az orvosi vizsgálat alatt a nem egészségügyi személyi állományba tartozó személyek jelenléte a szobában. Ezenfelül a fogvatartottak nem kötelesek közölni a személyi állománnyal az orvosi vizsgálat iránti kérelmük indokait sem.¹⁷ A magyar szabályozás azonban bármily meglepő, lehetőséget ad a fogvatartott végtagjainak ágyhoz bilincseléséhez.

Végül az utolsó fontos kérdés, amit tisztázni kell az elítéltek esetében, az ellátás normái. A fogvatartottak ellátása sokba kerül és komoly anyagi terhet jelent a központi költségvetésnek. A CPT álláspontja szerint a legideálisabb a 9-10 m²-es egyszemélyes zárka lenne, de lássuk be, ezt nehezen lehetne betartani az állandó túlszűfolttség következtében, már így is gyakran 2-3 ember van elhelyezve egy 6 m² alapterületű helyiségben. Az új börtönök felépítése sokba kerülne és a meglévőket is fenn kell tartani valamiből. Megoldást jelenthetne, ha azokról a személyekről, akik szabadon tartása nem jelente-

¹⁶ Bv. tvr. 42. § (6) bekezdés

¹⁷ Börtön szabályok, 43. Szabály

ne súlyos biztonsági kockázatot, várólistát készítenének, és abban az esetben küldenék a büntetés-végrehajtási intézetbe, ha nála nem találnának sokkal súlyosabb kockázatot jelentő személyt. Viszont jogosan felmerülhetne az állampolgároknak a kérdés, mi legyen a viszonyítási alap, honnantól számítson valami/valaki súlyos biztonsági kockázatot jelentőnek? Vajon biztonságban éreznénk magunkat, tudva, hogy olyan emberek is köztük járnak, akik a régi szabályozások szerint szabadságvesztésüket töltik?

Nem tudom ezekre a kérdésekre a válaszokat, de tény, hogy zsúfoltság uralkodik a büntetés-végrehajtási intézetekben és ideje lenne megoldást találni a már több évtizede ragozott problémákra. Talán megoldást jelenthetnének az alternatív és közösségi szankciók, mint Svédországban, ahol már alkalmazzák az extended parole-t vagy a front-doort, amelyek elsősorban az elítéltekre rónak költséget, és az államnak csak a rendszeres felügyeleti ellenőrzést kell megoldania.

Ezenfelül nem ártana, ha végre a magyar szabályozásokat is elkezdenék összehangolni az uniós szabályokkal, tekintve, hogy Magyarország is az Európai Unió tagja már 2004 óta.

Felhasznált irodalom:

- Case 186/87 Cowan (Ian William) v. Trésor Public [1989] ECR 195, [1990] 2 CMLR 613. – Idézi: Ligeti Katalin: Az európai közösség büntetőjoga. Állam és Jogtudomány, XXXIX. Évfolyam, 1998. 3-4. 334. old.)
- Zöld könyv a büntetőjogi jogkövetkezményeknek az Európai Unióban történő egymáshoz való közelítéséről, kölcsönös elismeréséről, valamint kikényszerítéséről, 30.04.2004.COM (2004) 334 final, 1.1. második bekezdés
- Pallo József és Töröcsik Balázs: A magyar büntetés-végrehajtás szabályozási környezete az európai elvárások tükrében 1. és 2. rész, Börtönügyi Szemle, 2011. 2.-3. szám
- Az Európa Tanács által kiadott Európai Börtön szabályok, amelyet az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága 2006. január 11-én fogadott el, a Miniszteri Bizottság Európai Börtön szabályokról szóló R/2006/2 sz. ajánlása a Tagállamok számára, Börtön szabályok 24. 2. szabály, 26. 4. szabály, 26. 13. szabály, 26. 14. szabály, 26. 15. szabály, 26.16. szabály és a 43. szabály
- A büntetések és az intézkedések végrehajtásáról szóló 1979. évi 11. törvényerejű rendelet
- A fogvatartottak választási, polgári és szociális jogai, Rec. (62) 2. számú tanácsi ajánlás
- Tájékoztató az Európa Tanács magyar hatóságoknak szóló legújabb ajánlásairól. Börtönügyi Szemle, 2004. 4. 16. old.

Az ELTE ÁJK Magyar Állam- és Jogtörténeti Tanszék által meghirdetett tanulmányírói pályázatra beérkezett műveket a tanszék oktatóiból és demonstrátoraiból álló zsűri elbírálta. Minden pályázónak köszönjük értékes munkáját!

Megosztott első helyezés: Zöldréti Szabolcs - Egy nap képviselőként a reformkori országgyűlésben és Szentgáli-Tóth Boldizsár - Ez az a terem, ahol sosem adtam elő.

Cikkíró pályázat

Egy nap képviselőként a reformkori országgyűlésben

írta: Zöldréti Szabolcs

H ideg, komor novemberi napra ébredt fel az idősödő Zányoghy Pál úr. Érezte, hogy odakint hűvös, szeles az idő és a nap se süti fényével a nedves földet, mert kitakarják a sötét fellegek az égbolton. S valóban, sejtése nem csalt, ahogy nem is szokott. Beigazolódott mindaz, amit az előbb gondolt, mikor felkelt és kinézett az ablakon a szabadba. Azt látta, amire számított. Ősz volt és az, most minden rá jellemző tulajdonságát megmutatta. A madarak se csicseregtek immár, s a fák lehullajtották lombkoronájuk nagyját. Ugyanakkor lassan, de megállíthatatlanul és egyre érzékelhetőbben közeledett a tél.

Egy ideig még gondtalanul bámult kifelé az ablakon. Merengett az elmúlt dolgokon, és mosolygott magában, amikor emlékezetében felmerültek a régi, letűnt képek. Szeretett néha megállni és megpihenni, végiggondolni, hogy mi van előtte és mit teljesített már eddig. Sietni soha sem szeretett. Ha valamit, akkor azt szerfelett gyűlölte. Magában úgy tartotta, hogy aki kapkod, az a végén még lever valamit. Ezért is volt már fenn talpon az öreg ilyen korán. Hiszen fontos nap volt a mai, feladata volt, amit teljesítenie kellett. Zányoghy Pál úr ugyanis (akár tetszett neki, akár nem) követ volt az idei országgyűlésen.

Jól tudta, hogy mennyire fontos és nemes ez a pozíció, hiszen otthon a megyében számítanak rá, mégse csinálta szívesen ezt a megbízást. Nem is akart volna követ lenni, de őrá esett a választás, hogy a vármegyei nemesek személyes megjelenése helyett ő képviselje a megyéjét és az ott élő nemesek álláspontját az ország ügyes-bajos dolgaiban. Szó se róla, remek ablegatus volt az öreg. Hat évtizede alatt sok mindent átélt és megtapasztalt, így tudott egy s mást a világról. Bajusza és haja már régen hófehérre változott az évek hosszú sora alatt, de sötét szemében az értelem ugyanúgy csillogott, mint hajdanán. Sok mindenhez értett, körültekintő és megfontolt ember volt, aki azt is tudta, hogy kiváltságos pozícióban van. Ő az egyike annak a száztizennégy kiválasztottnak az Alsótáblán, aki teljes körű törvényalkotó joggal rendelkező tag. Csakhogy, ebben az évben Zányoghy uramat folyamatosan balszerencse érte. Nem tudta, hogy mivel szolgált rá erre, de akármerre is ment a balszerencse a nyomában volt, és nem akart mellőle elszegődni. Balszerencséje mindenhol megnyilvánult és tartott is tőle, hogy az országgyűlésen is fel fogja ütni a fejét. Listázhatnám idei balszerencséit, de olyan hosszú, hogy inkább csak kiemelek párat azok közül. Az idei termésének nagy része a földjein tönkrement, pedig ápolta és gondozta is rendesen a növényeket az egész esztendő során. Az a kevéske is, ami megmaradt elég silány minőségűnek volt mondható. Nemcsak a földeken szenvedett azonban károkat. Veszteségei közé került még a pajtája is, ami valahogyan leégett a nyár alatt. Nem is értette a korosodó Zányoghy, hogyan lehetséges mindez. Semmi nyoma sem volt egész tavasszal, amikor éves felújítást tartott a birtokán, hogy a nyáron

odaveszhetne az egész épület. Szegény öregnek még a kedvenc lova, a Pejko is az idén pusztult el. Ez mindennél jobban fáj neki. Könny szökött a szemébe ekkor, hisz nagy magányában ő volt a legkedvebb bajtársa neki. És akkor már meg se említsük, hogy az Adriai-tenger helyett csak adósságtengerben úszott a követünk. Méghozzá nem is kicsiben.

Láthatjuk, volt miért a fejének fájni. Ki kellett gondolnia, hogy mégis hogyan fog kikecmeregni ebből a kátyúból, amibe belekerült. Bezzeg fiatalkorában, amikor a Napóleon háborúzott, milyen jó sora is volt! Hova tűnt mostanra mindez? – kérdezte magától joggal. Ilyen problémák között elsősorban csak púp volt a hátán ez a kinevezés. Persze tudta, hogy ha egyszer kinevezték, akkor el kell vállalnia, és ha elvállalja, akkor szívvel-lélekkel fogja csinálni, mint minden mást is. Ebben nem lehetett senkinek se kétsége. Hiszen ő mégis csak egy Zányoghgy sarj volt, akinek minden helyzetben hűnek kellett maradni e nemes névhez. Ha Zányoghgy úr valamit elhatározott, és a fejébe vette, akkor azt is meg is valósította, ő már csak ilyen volt. Főként ezért is szavazták meg a nemesek többsége a megyében az országgyűlésre szóló meghívó kézhezvétele után. A másik ok éppen a sok balszerencséjéhez köthető. Gondolták, jót fog tenni az öregnek, ha egy kicsit elmegy a birtokáról, és nem gondolkozik annyit a bajain.

Így azonban a saját bajai helyett gondolkodhatott az ország bajain, amiből sajnos szintén nem volt kevés. Meg azon is, hogy merre lehet az a fránya Turcsek Feri, a másik követ a megyéből. Hisz minden megyéből egyenkénti egyenlő szavazással két követet választanak meg a nemesek, és Zányoghgy Pálnak a megyéből követtársnak a lángoló lelkű ifjabb Turcsek Ferenc jutott, mondhatni éppenséggel akár balszerencséjére. Hiszen Turcsek Feri pont az ő ellentéte volt. Fiatal, szétszórt és bohókás. Gyakran nem tudta, hogy éppen cselekvéseinek milyen következményei lehetnek, és az se érdekelté különösebben, hogyha valakit megbánt miközben az igazát bizonygatja az illetőnek. Nem igazán hitt a régi értékekben, inkább azokban az újakban hitt, amiket Zányoghgy úr nem értett meg éppenséggel mindig. Megjelenésük óta állandóan azon volt az ifjú, hogy meggyőzze az öreget az ő igazáról, az új gondolatiról. Persze az öregnek is megvolt a maga véleménye a dolgokról, de ő azt nem szívesen kötötte senki orrára. Ugyanakkor hiába is próbálkozhattak volna, azt kellett tenniük, amit a követutasításuk tartalmazott, különben visszahívhatták volna őket a megyébe. Abba biztos belehalt volna az öreg, ha ilyen szégyenfolt esne a család nevére. Annak írásos formája pedig most éppenséggel az ifjúnál volt, akit most elindulhatott megkeresni Pozsony városában.

Felöltözött szépen, felvette mentéjét, kesztyűjét és végül kalapját is, majd rövest nekilátott az ifjú keresésének a reggel folyamán. Szerette Pozsonyt az öreg. Az utcákat, a régi házakat, a mindenféle népeket, akik ott voltak, de azért a birtokát ezeknél jobban szerette. Vágyott már haza. Kicsivel később rövid keresés után meg is találta a Ferit. Úgy tűnt görbe estéje volt, és azt se tudja, hogy merre lehet.

- Hol jártál az este Ferikém? – kérdezte ez öreg meggörnyedve.
- Jaj, ne is kérdezze Pali bátyám! Ne szólj szám, nem fáj fejem! – válaszolt az ifjú félszegen, miközben

próbált feltápaszkodni a helyéről.

- Na, ezt biza jól mondod és meg is tanulhatnád már végre. – felelte erre az öreg Pál.
- Inkább tessék már nekem segíteni, majd utána jöhet a megérdemelt fejtágítás.

Fejcsóválva, ámbár a bajsza alatt mosolyogva, segített az öreg Turcsek Ferinek, hogy felszedelőzködjön és összeszedje magát, hogy indulhassanak végre a diétára.

Már szeptember óta itt voltak, hiszen akkor nyitotta meg az uralkodó az országgyűlést. Azóta sokat morfondírozott, hogy otthon vajon hogyan mennek a dolgok, nem történt-e valami újabb szerencsétlenség, amíg távol volt a ház ura. Akkor tájt a gyűlésbe megérkezve regisztrálták magukat a többiekkel együtt, nehogy azt gondolják később, hogy nem jelentek meg és így indokolatlanul még a végén szigorú pénzbírságot is kapjanak a szégyenkezés mellé, ami a legkevésbé hiányzott Zányoghgy úrnak. Rögtön bemutatják a megbízólevelüket is a personalisnak, hogy bármilyen kétséget eloszlassanak itt létük célja felől. Azóta pedig a munka folyamatosan, megállás nélkül zajlott mindkét Táblán. Ahogy azt az uralkodó is javasolta, későbbi bánatára, elővették és átböngészték az 1790–91-es országgyűlés által kiküldött bizottságok reformjavaslatait, és az arra érdemes részek mellett ki is álltak a honi atyafiak. Mint mindig, most is napirendre kerültek a különböző rendi sérelmek és az udvari kívánalmak is, amikből egyik fél sem akart engedni egy könnyen, mindketten ragaszkodtak a vélt és valós jogaikhoz egyaránt. Folytak a különböző üzenetek és a válaszüzenetek a két Tábla között heteken keresztül. Víták dúltak az adószint és adóelvek, valamint a birtokviszonyok kérdései körül. Még a kereskedelmet és ipart érintő kérdésekben sem sikerült könnyen a megállapodást tető alá hozni.

Zányoghgy Pál uram ilyesfajta munkákban vett részt az Alsótáblán. Meghallgatta a többi képviselőtársát, hogy ki mit gondol, és megvizsgálta magában azok igazságát. Kifejtette saját álláspontját is, de ahhoz mindvégig ragaszkodott, ami a követutasításában szerepelt. Olykor a nagy hang és zűrzavarban, ami a vitatkozásokkor támadt, ifjabb Turcsek Ferit kellett helyre intenie, nehogy valami esztelenséget csináljon felindultságában, hisz régóta ismerte és tudta, hogy ilyenkor hajlamos sületlenséget csinálni. Az pedig hiába magyarázta és hangoztatta nézeteit, hogy Európában is így csinálják, és, hogy ez a fejlődés és a jövő, sok helyről csak megrovást kapott nézeteiért. Mindazonáltal látta az öreg, hogy az ifjú beszéde jó talajba hullik, és sokan hozzá hasonló vélekedésen vannak. Zányoghgy uram, azt tudta biztosan, hogy nem szabad semmit se elsietni. Az a legjobb, mondotta mindig, ha megvárják, míg az természetes bekövetkezik. Hiszen a tavaszt se lehet megsürgetni, hogy érkezen meg korábban, és kergesse már el a cudar, hideg telet. Ugyanakkor tapasztalnia kellett, hogy valami készülöben van. Az ország nemeseiben érlelődik valami új, kísérleteznek és törekvésekkel, vágyakkal vannak telve. Zányoghgy Pál úr érezte, hogy a változás szele elkezdett egyre erősebben fújdogálni.

Amikor szabadideje engedte, és nem Turcsek Ferire kellett vigyáznia, akkor találkozott a régi cimboráival és beültek a város valamely részébe beszélgetni. Felidéztek a régi emlékeket egy pár pohár italka mellett. Így ült le a horvát Petr Cigelic-csel, a finom dolmányban lévő, fineszes Krutilla Gézával Szerém megyéből, valamint a jólelkű sánta Hován Istvánnal, aki csak azért volt ott történetesen, mert egy-egy alkalommal távolmaradt a felsőtáblás mágnás követe az Alsótáblán. Mindegyik beszélgetés sorra érdekes kérdéseket vetett fel. Elsőnek a zágrábi szábor követe Cigelic gondolati ütöttek szöveget a fejében, mikor egyik alkalommal kifejtette neki, hogy szerinte majdan a magyarok érdekegyesítése nem lesz elegendő csupán a nemzetiségi kérdés megoldására.

- És ugyan miért nem? – kérdezte kíváncsian Zányoghy a boros kancsón átnézve.
- Hidd el barátom, ezt a kérdést nem lesz egy könnyű megoldani.

Ezt a kérdéskört aztán ennyiben hagyták és utána egyeztették a további aznapi teendőiket.

A második ilyen beszélgetés az egyik október napon esett meg a művelt Krutilla Gézával, aki a nemesség árutermeléssel foglalkozó rétegébe tartozott. Nem ment neki rosszul az üzlete, de elképzelése szerint sokkal jobban is mehetett volna.

- Ide figyelj, engem idehaza ilyen formában nem hagynak eléggé érvényesülni. Ha olyan helyen élnék, mint mondjuk Angliában, sokkal többet is kereshetnék! – tört ki Szerém vármegye követe a beszélgetésük egy bizonyos pontjánál.
- Igaz, ami igaz. Sose árt a háznál egy kis többlet – válaszolt keserűen mosolyogva az öreg, hisz neki se ártott volna egy kis némi plusz jövedelem hamarjában.

Végezetül, pedig Hován Istvánnal folytatott érdekesebb diskurzust a jelenlegi helyzetről Zányoghy urunk közvetlenül november elején.

- Én azt mondom, hogy eddig is elédegtünk, ezután is el fogunk. Nem kell hallgatni ezekre a „nagy újtókra”, hisz tudod te is: senki se próféta a saját hazájában!

Ilyen és ehhez hasonló gondolatok kavargtak az öreg Pál fejében aznap is, mikor beültek a kerületi ülésre a számukra előre fenntartott helyekre Turcsek Ferivel. Megvárták, míg a többiek is megérkeztek és helyet foglaltak, majd kezdetét vette az ülés. Érezte az öreg, hogy aznap valami fontos esemény fog történni, ami biztosan meg fogja változtatni a dolgokat, sőt még őt is. Nem tudta, hogy mi lesz ez, de érezte, és megérzéseiben sose kellett még csalatkoznia.

A nap lassan és viszonylag érdemtelenül telt. A beszédek hosszúak és vontatottak voltak, mégis Zányoghy Pálban nem múlt el az érzés, így feszülten figyelt mindenre. A következő felszólaló éppen névrokona volt, szintén Pál. Szónoklatban a magyar nyelvről, mint nemzeti ügyről beszélt hevesen. Ez már felkeltette mindenki figyelmét, és feszülten figyeltek, hogy mi fog ebből kisülni. A szónoklat után a szónok megpihent, ruháját megigazította, majd visszaült a székébe. Egy pillanat erejéig mintha megállt volna az idő, nem mozdult senki és semmi, néma csend volt a teremben. Majd egy úr emelkedett föl, akit Zányoghy úr pont nem látott az előtte lévők miatt, de hallani hallotta és érezte, ez az esemény, amire egész nap várt és tudta, hogy most sem fog csalatkozni. Széchenyi István volt az, és jövedelmének egy évi összegét ajánlotta fel egy új magyar intézmény létrehozásáért!

Zányoghy úr, ekkor úgy érezte, hogy teljesen megváltozott. Pontosan nem tudta, hogy mitől, de érezte valami megváltozott, olyasvalami, amit meg se tudott volna fogalmazni. Úgy érezte, hogy e nemes gesztus a régi értékek megnyilvánulása, azoké, amikben ő is hitt és hisz is mind a mai nap. Érezte, ez az az út, amin tovább kell haladni. Legszívesebben csatlakozott volna ő is a felajánlókhoz, mindennél jobban szeretne volna, ha az ő neve is a felajánlók között szerepel, de így se sok mindene volt már szegénynek. De tudta, hogy ő a hírneves Zányoghy család sarja, és ehhez a névhez méltóan kell cselekednie. Ezért úgy döntött, hogy otthon a megemlíti a megyében ezt az ügyet és kéri az ott élők támogatását, hogy álljanak az elgondolás mellé. A gondolattól teljesen fellelkesült, mintha megfiatalodott volna, és elkezdett magában ő is hasonló előremutató gondolatokat tervezgetni, amik előrébb mozdítják az országot, valamint az ő szekerét is, mert úgy érezte ez az előbbi is pont ilyen és előérzeteiben

nem csalatkozott még. Mintha eltűnt volna a régi, lassú Zányoghy úr, egy fiatal, életerős és tenni akaró, gondolkodó állt ott a helyében. Ott akart lenni a következő országgyűlésen is, hogy részt vehessen az elkövetkezendő munkában. Ebben a pillanatban egészen hasonlított az ifjú Turcsek Ferire, akire most nevetve nézett rá.

- Mi az Pali bátyám? Olyan furcsán néz rám mostan. Minden rendben? – kérdezte egyik szemöldökét felhúzva és úgy nézve az ifjú Feri.
- Minden édes Ferikém, csak hű vagyok a nevemhez.
- Hát a Zányoghyhoz kell is nagyságos uram! – vigyorgott vissza megkönnyebbülve Feri
- Igen, de én most a Pálra gondoltam. Ugyanis most jött el a *pálfordulás!*

Felhasznált irodalom:

- Mezey Barna: Magyar alkotmánytörténet, Osiris kiadó, 2003, 112-117. oldal
- Dobszay Tamás: „Szokjon már gyapjas fülök az ezután már gyakrabban hallható igazság szavához” – A politikai élet átrendeződése a reformkorban, Századvég
- Eötvös József: Arcképek és programok – Széchenyi István, Magyar Helikon, 1987
- Gergely András: A magyar rendi országgyűlés (1790-1848) (Rubicon, 1996. 1-2. szám)
- Gergely András: A reformkor. A polgári átalakulás programja. (Rubicon, 1997. 10. szám)

Cikkíró pályázat

Ez az a terem, ahol sosem adtam elő

írta: Szentgáli-Tóth Boldizsár

A hajlott hátú, ősz hajú öregúr meleg tekintetét végigjáratta a zsúfolásig telt termen. Alig bírta leplezni meglepettségét, hogy ilyen sokan eljöttek meghallgatni, amit másfél viharos évtized országgyűléseiben átélt. Érezte, hogy lassan erőt vesz rajta a fáradtság, de összeszedte gondolatait, és pillanatnyi szünet után szilaj hangon folytatta:

- Hát ennyi jut most eszembe arról a négy évig tartó országgyűlésről... Hogy mi volt a legnagyobb eredménye? Magam sem tudom, lehet csak azért nem, mert nekem az volt az első Diétám, és még minden új volt számomra. Ott találkoztam először Kossuthal, aki másokkal együtt az ülések nyilvánosságának kiszélesítésén dolgozott. 1839 nyarán sok vita folyt a szólásszabadságról, e kérdés miatt ítélték el Wesselényit, az országgyűlési ifjakat és Kossuthot. Széchenyivel sokat vitatkoztunk ekkoriban, ő a Pest vármegyei gyűlésen a sajtószabadság mellé állt, mert véleménye szerint a sajtószabadság a nemzeti kultúra és haladás alapja, én viszont nem pártoltam a terjedelmes sajtótörvényi szabályozást.

Valami hangosan koppant a hátsó sorokban, de aztán megint síri csend lett.

- Nem véletlen, hogy a 40-es években egymást követték a sajtótörvény tervezetek. Jómagam is nemegyszer szorgalmaztam, hogy legyenek az ülésekről rendszeres beszámolók legalább az akkori értelemben vett közvélemény számára, a beszédek ne csak egymásnak, hanem az egész országnak mondjuk. A sajtó fontos volt a mi időnkben is, sok emberhez eljutott már akkoriban is. Kevesen tudtak írni vagy olvasni, de akik értették a betűt, egész kis közönség előtt olvasták fel a legújabb cikkeket. De azt hiszem, nincs szükség terjedelmes szabályozásra, ha minden igényt kielégítő sajtótörvényt kívánnak alkotni, annak egyetlen paragrafusa legyen csupán: hazudni nem szabad!

Megrázkódott, de a következő pillanatban már ismét szilárdan állt.

- Elnézést kérem, ha kicsit hosszasan beszélek, lehet, nem mindig tudom már úgy rendszerezni a gondolataimat, mint régen. Bárcsak magamról is elmondhatnám, mint egykor Széchenyiről: „Nem nehéz megtalálni a fejét annak, akinek, mint az övé, mindig helyén áll.” No, de azt hiszem, lassan itt az ideje, hogy arról beszéljek Önöknek, mit tanulhatnak abból, amit mi a törvényhozásban tettünk, vagy nem tettünk, hiszen mégiscsak ezért hívtak.

- Egyrészt a választási rendszer az alapja a hatékony törvényhozásnak. Én alsótáblai követ-

ként úgy vehettem részt többször is az Országgyűlés munkájában, hogy a vármegye lakosságának elenyésző kisebbsége voksolhatott a választásokon. De ha meg is választottak, nem kaptam szabad kezet, valójában alig volt mozgásterem a Diétán. Megyénket ketten képviseltük, és együtt rendelkezünk összesen egy szavazattal. Ráadásul mindkettőnk zsebében ott volt a rendek részletes utasítása arról, hogy milyen álláspontot kell képviselnünk. Az utasítást lehetett módosítani, ha pedig egy követ nem tartotta magát az instrukciókhoz, a vármegyei nemesség megfosztotta mandátumától. Jó magam is távol maradtam a nyelvkérdésben végső áttörést hozó Diétától, mert nem tudtam volna jó szívvel szószólója lenni a vármegyei gyűlésben többséget nyert konzervatív nézeteknek.

Mély lélegzetet véve jelentősegteljesen megszólalt:

- Tartsák szem előtt azt is, hogy akár egy-, akár kétkamarás országgyűlésben gondolkodnak, kerüljék a születési vagy vagyoni szempontokra épülő arisztokráciát. Ez egyes rétegek kiváltságos helyzetének és az ebből fakadó ellentéteknek állandósulásához vezethet. A választójog korlátozása fontos és nélkülözhetetlen eszköz, de nagyon óvatosan kell vele bánni. Jelszavuk e téren a jogkiterjesztés, és ne a kirekesztés legyen!

- Másodszor ügyeljenek a Házsabályra! Egyértelmű és írásba foglalt Házsabály nélkül hatékony tanácskozást nem tudok elképzelni. Sokszor éreztük hiányát ennek, alig voltak világos fogalmaink a törvényalkotás terén, nem ismertük az általános és részletes vitát, a szavazások kiforrott sorrendje nem alakult ki, állandó bizottságaink nem működtek. Házsabályt már az első reformországgyűléstől kezdve szerettünk volna alkotni. Azért is feltételeztük, hogy ezt keresztülvihetjük, mert ez a rendi kiváltságok érintetlenül hagyásával is megoldhatónak látszott. Korábban az üléseink gyakran szinte káoszba fulladtak. A levezető elnök hatásköre sem volt pontosan szabályozva, így akár a szóban forgó tárgyhoz is hozzászólhatott, miközben a rend fenntartására alig rendelkezett eszközökkel, így gyakran több órás közjátékok szakították félbe a tanácskozást. A felszólalások számát és hosszát semmilyen formában nem tudtuk korlátozni, így hosszú beszédek hallgathattak a követek, amelyek ráadásul gyakran már nem is az eredeti tárgyról szóltak. A hallgatóságnak sem tiltották meg a közbeszólást, ehhez járult az a sajnálatosan meghonosodott szónoki gyakorlat, mely inkább az érzelmekre kívánt hatni a tárgy érdemi kifejtése helyett, vagy sok évszázados történelmi példákkal igyekezett valamilyen álláspont mellett érvelni. Kaotikus volt a szavazás rendszere is, nem szabályozták, hogy hogyan viszonyulnak egymáshoz az indítványok, illetve a hozzájuk kapcsolódó módosító javaslatok. Még most is fülemben csengenek egyik képviselő társam szavai: „Országgyűlésünkön még csak szabályai sincsenek a tábláknak. Még csak meg sincs állapítva és határozva a tanácskozásnak szavazásnak módja és rendje! A magyar országgyűlés olyan, mint egy portyázó sereg, mely szertekalandoz fegyelem és rendtartás nélkül.” Az általam nagyra becsült Dessesffy Aurél gróf az országgyűlés működéséről így vélekedett: „Nálunk a tanácskozásban a legtokéletebb zavar uralkodik.”

- Hogy jobban el tudják képzelni, miről is beszélek, az egyik országgyűlési követnek az a szokása volt, hogy valahányszor egy nevesebb képviselő bizonyos okból az ülésen nem jelent meg, ő a helyére ült. A baj ott kezdődött, hogy hiába ült azon a helyen, észbeli képességei nem voltak mérhetőek a távol maradó követéhez. Egyszer ismét azon a helyen ült, és az éppen beszélő szónokot illetlen módon félbeszakította: „Igaz - vágott vissza a beszédében megzavart -, csak nyersvas a mi lényünk; de a

nyersvasból lehet baltát készíteni a faragatlan tuskók számára.”

- Hol is tartottam? Szóval a Hárszabály megalkotásának egyik legbuzgóbb szószólója Irinyi József volt. Mesélek Önöknek egy kis történetet. Dirinyinek - mert franciás szokásai miatt így nevezték - az a szokása volt, hogy bárki volt légyen szóban, ő mindenkit olyanformán nevezett meg, mintha a legjobb barátjáról beszélt volna, s mindenesetre nem mondta volna: Nagy Sándor, Rudolf császár, Szent István, hanem: Nagy Sanyi, Rudi császár, Szent Pista. Nála az mit sem határozott, hogy vajon császárok, királyok, hercegek, bárók, urak, úrfiak vagy válogatott cigány-legények kerültek szóba.

Egyszer azt kérdeztem tőle:

- Ugyan mit adnak ma a színházban?
- Hunyadi Lacit - válaszolta Irinyi.
- Igen, a Jancsi fiát – vágta rá mérgemben!

A sorok között vidámságot keltettek a felidézett történetek.

- A Diétán nem a benyújtott törvényjavaslatok kerültek a bizottságok elé, hanem a bizottságot küldték ki azért, hogy készítsen javaslatot a leendő törvény szövegére. Az országgyűlések ügymenete korszerűtlen és nehézkes volt, az újító törekvések lassan nyerhettek csak teret. Gondoljanak bele, a Lánchíd gondolata először 1822-ben vetődött fel Széchenyiben, és csak 1849-ben adhatták át a kész hidat. Fáy András takarékpénztár terve 1825-ben került az országgyűlés elé, a Hazai Első Pesti Takarékpénztár létrehozására pedig csak 1840-ben került sor.

Pisszenés nélkül figyelte több száz fiatal, hogyan érvel, adomázik az öregúr saját faragású botjára támaszkodva.

- Az elnök fegyelmi jogkörét csak hírből ismertük, inkább a tanácskozás részeseként kezeltük. Hozzászólhatott a szőnyegen lévő tárgyhoz is, miközben arra sem volt lehetősége, hogy a mértéktelenül hosszúra nyúló, gyakran már nem is a tárgyról szóló beszédeket félbeszakítsa, a szót megvonja. Mi tagadás, néha én is elszenderedtem egy-egy ilyen ülésen.

Körbejáratta tekintetét a padosorokon, megigazítva nyakkendőjét elrévedezve ismét belekezdett:

- Legszembetűnőbben a tekintélyelvűséget ítélt el, a kortekintély elvét elutasítottam már akkor is, nem tartottam helyesnek azt sem, hogy az erősebb pozícióval, nagyobb hatalommal bíró személyek hozzászólásait a gyűléseken nagyobb hangsúllyal vették figyelembe, mint a kevésbé ismert szónokok megnyilvánulásait, még ha ez utóbbiak nem ritkán értékesebbek is voltak.

- Azt hiszem, ma sincs az másként, hogy az országgyűlés szüneteiben előtérbe kerülnek a folyosói intrikák. Egyszer ülésre érkezve hallottam, amint a tőlem nem messze álló József főherceg taglalta Széchenyinek, hogy két dolgot hiányol belőlem, egy: nincs nevelésem; kettő: nincs elegendő publicisztikai ismeretem. Ez a hosszú országgyűlésen történt, amelynek főleg az utolsó időszakában mi reformellenzékiek gyakran összeszólkóztunk az ülések között, hogy milyen módon gyakoroljunk nyomást a kormányzatra.

Nyugodtan folytatta beszédét; elmékedései nyomán lassan kibontakozott egyfajta kép a reformországgyűlésekről.

- Nem kapcsolódik közvetlenül ide, de elmesélem Önöknek egy régi élményemet. Az ország-

gyűlésről hazaérkezve egyszer ugyancsak meglepődtem, mikor régi, rossz lábú barátomat jó bőrben találtam. Orvosa ugyanis vagy másfél évig kadarka helyett naponta több liter szamártejet itatott meg velem. Ezt nem tudván, kérdőre fogtam:

- Mi történt veled, bátyám? Új fiatalságot váltottál, mióta nem láttalak? Bizony, öcsém, táncos legénnyé tett a doktor szamárteje. Megittam belőle tudom is én hány akót!

- Okosan tetted! Mert hiába, régi dolog az: nincs jobb orvosság az anyatejnél!

A nagy derűtség után pillanatnyi szünetet tartott, majd látva, hogy mindenünnen érdeklődő szempárok szegeződnek rá, újra fölvette beszéde fonalát.

- Nem kenyerem a kérdés, de ma is legszebb országgyűlési emlékem, amikor az 1839-40-es országgyűlési bezáró elegyes ülésben Széchenyi oda lépett hozzám, és megszorítva kezemet, így búcsúzott el tőlem: „A te érdemed, hogy az országgyűlés eredmény nélkül nem oszlott. Isten áldjon meg, barátom, örködj ezen túl is a haza java fölött. Ügyünk vezérlete, hála istennek kezében lévén, e búcsúzó szavakat intézem hozzád: Te Péter vagy, és ezen a kösziklán építem fel az én anya-szentegyházamat.” - Ezt Krisztus mondja Péternek! - jegyeztem meg. A gróf megőrülésével kapcsolatos sustorgások nagyon felingereltek: míg ennek az embernek megvolt az esze azt mondták róla, hogy bolond, mikor pedig csakugyan megőrült, azt nem akarták elhinni...

Szava mintegy sutogással lágyult, s az imént oly fényes szeme homályba borult. Nem okoskodott többé, csak érzett, de oly mélyen és igazán, hogy hallgatóit kényszerítette vele együtt érezni...

Érdeklődő szempárok szegeződtek Rá mindenünnen.

- És még egy nagyon fontos dolgot szeretnék Önökkel megosztani. Van egy hű barátom, akinek a szavát többre tartom a közvélemény szavánál, és ez a barátom a lelkiismeretem.

- Nem veszem igénybe a továbbiakban az idejüket, a tudományos diákköri ülés is lassan véget ér és nekem is haza kell indulnom. Szokatlan lesz, hogy a Kálvin-térről a lóvasút helyett 49-es villamossal mehetek majd tovább, de azért majd csak megszokom. És ne szólítsanak tekintetes úrnak, változnak az idők! – fáradtan legyintett.

A diákkör titkára felállt:

- Nagyon szépen köszönjük, hogy elfogadta meghívásunkat. Arra gondoltunk Uram, hogy emléktáblát állítunk az előadó bejárata mellé annak emlékére, hogy itt előadást tartott nekünk.

Őszinte meglepetéssel nézett a fiatalemberre:

- Rendben van, nincs kifogásom ellene... De két dolgot kérek: ne legyen túl díszes, és csak anynyi szerepeljen rajta, hogy ez az a terem, ahol sohasem tartottam előadást!

Összefoglaló a MÁJT TDK programjairól

Október 3.: Völgyesi Levente: Eretnekség, és ami mögötte van

Félévünk nyitóprogramja a középkori jogtörténet egyik izgalmas területét dolgozta fel, az eretnekséget. A tudományos diákkör különlegessége abban állt, hogy előadónk a történelmi tényekhez kötötten elosztott minden tévhitet, ami általában felmerül a témával kapcsolatban, valamint végighaladt a különböző vallási csoportok üldözésének lehetséges okain. A hallgatóság érdeklődéssel fogadta ezt az általam egyébként is rendkívül izgalmasnak tartott témát, melynek végén érdekes kérdések színesítették a szerda estét.

Október 10.: Lőrincz József: „Mit érdemel az a bűnös...”, avagy a halálbüntetés és szabadságvesztés története

Ez az előadás nem egy jogtörténeti áttekintés volt, hanem egy alkalom arra, hogy szóba kerüljön az előadás címével kapcsolatos minden olyan tény, adat és érdekesség, amire az órák keretén belül nincs lehetőség. Így például megtudhattuk, ki és milyen célból találta fel a villamosszéket, és mi lett találmányának eredménye. Az est sikerességét az is mutatta, hogy már fél óra elteltével halmozódtak az érdekesebbnél érdekesebb kérdések, és merem állítani, ha több idő áll rendelkezésre, még órákig ott maradunk az I. előadóban.

Október 17.: Zinner Tibor: Az ártatlan bűnös, Bibó István pere

Ki mászt kérhettünk volna fel ezen Tudományos Diákkör megtartására, mint Zinner Tibor Tanár Urat? Az előadáson nem csak magáról a perről tudhattunk meg részleteket, hanem megértettük a Mindszenty esettel való párhuzamot is, a tárgyaláson készült korabeli videóanyag vetítésével pedig igazi időutazásban volt részünk. Köszönjük!

Október 24.: Élesztős László: A könyv- és levéltári kutatás alapjai

Az igazán hasznos ülés keretében iránymutatást kaptunk a kutatási munka alapjaihoz, mely azt gondolom, minden diák életében hatalmas segítséget jelent akár egy évfolyamdolgozat, akár a szakdolgozat megírásához. Ezen kívül a könyvtári gyűjteményből több érdekesség is bemutatásra került, lehetőségünk nyílt megtekinteni kánonjogi dokumentumokat és a Planum Tabularét is.

Reméljük, sikerült felkelteni érdeklődésüket, szeretettel várunk mindenkit a további Tudományos Diákköri ülésekre is!

Miért gyere MÁJT TDK-ra?

- mert magyar jogtörténeti diákkörünk az értékes tudományos munka és a jó hangulatú együttlét sajátos ötvözete
- a tanulságos előadásokból és programokból olyan plusz információkkal gazdagodhatsz, amelyek további tanulmányaid és munkád során segítségére lehetnek
- lehetőség nyílik az egyetemi oktatók személyes megismerésére és a velük való kötetlen beszélgetésre
- az egyetemi kavargásban nyersz egy biztos pontot, egy „békés szigetet”, ahol egy szűkebb baráti csoportban dolgozhatsz, gondolkozhatsz, valamint nyerhetsz értékes tanácsokat a felsőbb évesektől az egyetemi életben való eligazodáshoz
- bátorítunk az együtt gondolkodásra, a vitára, a tudományterülettel való mélyebb foglalkozásra, publikálásra akár szóban a TDK ülésein, akár írásban a Joghistoriában

**tudomány • barátság • programok • vitakör • MÁJT TDK
minden héten szerdán 18 órakor**

Figyeld programjainkat a www.majt.hu-n, a tanszék hirdetőtábláin vagy a **Facebook** oldalunkon!

IMPRESSZUM

Kiadó: ELTE Állam- és Jogtudományi Kar Magyar Állam- és Jegtörténeti Tanszék

Felelős szerkesztő: dr. Gosztonyi Gergely

ISSN: 2062-9699

Szerkesztette: Losonczy Eszter

Munkatársak: Barta Áron, Bocsi Bernadett, Ihász Péter, Kajcsos Kinga, Losonczy Eszter,
Mireisz Tímea, Nikula István, Orbán András, Palguta Virág, Szentgáli-Tóth Boldizsár, Zanathy Anna,
Zöldréti Szabolcs

Tördelés és korrektúra: Losonczy Eszter